

บทที่ 3

วิเคราะห์การฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างอินโดนีเซียกับจีน

ความสัมพันธ์ช่วงรัฐบาลประธานาธิบดีซูการ์โน และความเปลี่ยนแปลง

ความสัมพันธ์ระหว่างจีน - อินโดนีเซีย ในสมัยของรัฐบาลประธานาธิบดีซูการ์โน เรียกได้ว่าอยู่ในขั้นดีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากปัญหาการสถาปนาสหพันธรัฐมาเลเซียในปี พ.ศ. 2506 ซึ่งอินโดนีเซียโดยประธานาธิบดีซูการ์โนเห็นว่าเป็นความพยายามของมหาอำนาจตะวันตกที่ต้องการใช้มาเลเซียเป็นรัฐหุ่นเชิดเพื่อดำรงอิทธิพลของตนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป อินโดนีเซียจึงประกาศนโยบายเผชิญหน้า (Konfrontasi) กับมาเลเซียเพื่อยุติการก่อตั้งประเทศใหม่นี้ให้ได้ ทำให้จีนประกาศยกย่องท่าทีแข็งกร้าวของอินโดนีเซีย เนื่องจากตนเองก็กำลังวิตกว่าการสถาปนามาเลเซียจะเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามปิดล้อม (containment) การขยายตัวของคอมมิวนิสต์ที่ฝ่ายตะวันตกกำลังนำมาใช้กับตน ความสัมพันธ์อินโดนีเซียและจีนในเวลาต่อมาจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางอำนาจสามเส้าระหว่างสหรัฐฯ โซเวียต และจีน ในช่วงยุคสงครามเย็นโดยปริยาย เมื่อทั้งอินโดนีเซียและจีนต่างมีเป้าหมายร่วมกันในการต่อต้านตะวันตก ความสัมพันธ์ระหว่างกันจึงเริ่มใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลังจากจีนทดลองระเบิดนิวเคลียร์ลูกแรกสำเร็จในปี พ.ศ. 2507 และโซเวียตอยู่ในช่วงเปลี่ยนผู้นำจากนายนิคิตา ครุสชอฟ เป็นนายเลโอนิด เบรซเนฟ ซึ่งยังไม่มีความแน่นอนในนโยบายต่างประเทศ ประธานาธิบดีซูการ์โนได้เดินทางไปเจรจากับนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหล ของจีนที่เชียงใหม่ในเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2507 ติดตามมาด้วยการเดินทางเยือนจากรัฐมนตรีของนายเจินอี้ รัฐมนตรีการต่างประเทศของจีนในเดือนเดียวกัน พร้อมได้ประกาศว่าทั้งสองประเทศจะร่วมมือทั้งด้านนโยบายต่างประเทศและการพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์ในอนาคต นอกจากนั้นจีนยังได้สัญญาจะมอบทรัพย์สินต่าง ๆ ของ Bank of China สาขาอินโดนีเซีย ซึ่งถูกจีนใช้เป็นแหล่งระดมความช่วยเหลือทางการเงินให้กับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียมาตลอดให้กับรัฐบาลอินโดนีเซียด้วย ถือเป็นการตอกย้ำความเป็นพันธมิตรระหว่างสองประเทศอย่างชัดเจนกว่าครั้งใด ๆ ที่ผ่านมา

ความสัมพันธ์ดังกล่าวพัฒนาไปในทางกระชับแน่นแฟ้นขึ้นอีก เมื่ออินโดนีเซียประกาศถอนตัวออกจากองค์การสหประชาชาติในเดือนมกราคม พ.ศ. 2508 เพื่อประท้วงการที่มาเลเซียได้รับเลือกเป็นหนึ่งในคณะมนตรีความมั่นคงประเภทไม่ถาวรในปีนั้น และยังผลให้อินโดนีเซียถูกโดดเดี่ยวทางการเมืองจากกลุ่มประเทศแอฟริกา - เอเชียมากขึ้น ซึ่งดีความท่าทีของอินโดนีเซียต่อมาเลเซียว่าเป็นการละทิ้งอุดมการณ์สนับสนุนขบวนการเอกราชในอดีตอาณานิคมทั่วโลกตามเคยยึดถือแล้ว แต่จีนกลับกระชับความสัมพันธ์กับอินโดนีเซียมากขึ้น คณะผู้แทนจากจีนเดินทางเยือนอินโดนีเซียหลายต่อหลายครั้ง นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลของจีนได้เดินทางมาเยือนด้วยตน

เองในเดือนเมษายน พ.ศ. 2508 ในช่วงดังกล่าวได้เสนอจะให้การสนับสนุนอาวุธกับกองกำลังป้องกันตนเองของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย ตามแนวคิดการสร้างเหล่าทัพที่ห้า (Fifth Forces) ของประธานาธิบดีซูการ์โน ที่ต้องการหาอาสาสมัครประชาชนทั่วไปเพื่อคานอำนาจกับกองทัพบก แต่ถูกคัดค้านจากกองทัพบกจนข้อเสนอของฝ่ายจีนต้องยุติไป

ประธานาธิบดีซูการ์โนยังคงใช้ความสัมพันธ์กับจีนเป็นเครื่องมือในการตอบสนองนโยบายทั้งต่างประเทศและในประเทศของตนต่อไป โดยเฉพาะการประกาศสถาปนาก่อตั้งที่ประชุมกลุ่มประเทศอำนาจเกิดใหม่ (Conference of New Emerging Force - CONEFO) เมื่อสิงหาคม พ.ศ. 2508 อันเป็นแนวร่วมของอินโดนีเซีย กัมพูชา เวียดนามเหนือ เกาหลีเหนือ และจีน ในการต่อต้านจักรวรรดินิยมทุกรูปแบบ โดยจีนให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ ทั้งจีนและอินโดนีเซียหวังจะใช้ที่ประชุมดังกล่าวเป็นเสมือนเวทีหรือป้องกันสำหรับกิจกรรมในประชาคมโลกของตน เนื่องจากอินโดนีเซียลาออกจากสมาชิกของสหประชาชาติ ขณะที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเองก็ยังไม่ได้รับการรับรองจากนานาประเทศ และที่นั่งของจีนในสหประชาชาติยังคงเป็นของไต้หวัน นอกจากนี้ ประธานาธิบดีซูการ์โนยังได้ส่ง พล.อ.ท.โอมาร์ ดานี ผู้ใกล้ชิดเดินทางไปจีน เพื่อรับความสนับสนุนทางอาวุธจากจีนเพื่อเป้าหมายการจัดตั้งเหล่าทัพที่ห้าให้บรรลุผลโดยเร็ว โดยปิดบังกองทัพบกไม่ให้ทราบการติดต่อดังกล่าว¹

ทั้งนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าว อินโดนีเซียประกอบด้วยตัวแสดงทางการเมืองหลัก ๆ อยู่สามกลุ่ม คือ พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย ซึ่งมีบทบาทขึ้นมาหลังการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2500, กองทัพบกซึ่งทวีความสำคัญขึ้นจากกรณีปราบปรามกบฏแบ่งแยกดินแดนที่สุมาตราและสุลาเวสี ในปี พ.ศ. 2501 และประธานาธิบดีผู้ทรงอำนาจตามกฎหมายสูงสุด ซึ่งในช่วงเวลาที่กล่าวถึงนี้ ประธานาธิบดีซูการ์โนมีแนวโน้มที่จะเอนเอียงให้ความสำคัญกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียมากขึ้นเรื่อย ๆ แม้ในช่วงแรก ๆ การให้ความสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียจะมีจุดประสงค์เพียงเพื่อใช้เป็นตัวคานอำนาจกับกองทัพบกเท่านั้นก็ตาม²

กองทัพบกเองซึ่งหวาดระแวงคอมมิวนิสต์ทั้งในและต่างประเทศอยู่แล้ว จับตามองนโยบายนำประเทศไปใกล้ชิดกับจีนในฐานะเป็นแนวร่วมต่อต้านจักรวรรดินิยมอย่างไม่สบายใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำอาวุธจากจีนมาก่อตั้งกองกำลังเพื่อคานอำนาจกับกองทัพ ยิ่งทำให้กองทัพรอเวลาที่เหมาะสมที่จะต้องปฏิบัติการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอนาคตอันใกล้ให้ได้

1. ภูวดล ทรงประเสริฐ, *อินโดนีเซีย : อดีตและปัจจุบัน* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539), หน้า 470 - 474.

2. Leo Suryadinata, "Indonesia - China Relations : A Recent Break Through" *Asian Survey*, Vol. xxx, No. 7, (July 1990) : 682 - 684

ในที่สุด สภาวะดุลแห่งอำนาจของทั้งสามกลุ่มนี้สิ้นสุดลงพร้อมกับความพยายามทำรัฐประหารที่ล้มเหลวของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย เมื่อ 30 กันยายน พ.ศ.2508 เมื่อความสับสนวุ่นวายยุติลง ประธานาธิบดีซูการ์โนหมดอำนาจ พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียถูกยุบเลิก และผู้สนับสนุนถูกกวาดล้างอย่างถอนรากถอนโคน ขณะที่กองทัพบุกเข้าครอบงำประเทศอย่างเบ็ดเสร็จ และ พล.ต.ซูฮาร์โตได้กลายเป็นประธานาธิบดีซูฮาร์โตผู้กุมอำนาจเบ็ดเสร็จในอินโดนีเซียตั้งแต่นั้นมา

หลังจากนั้น นโยบายของอินโดนีเซียที่มีต่อจีนได้เปลี่ยนทิศทางจากหน้ามือเป็นหลังมือ ผู้นำและระบอบการปกครองใหม่เน้นแนวทางต่อต้านคอมมิวนิสต์ และไม่สนใจนโยบายสร้างแนวร่วมพันธมิตรโลกที่สามต่อต้านจักรวรรดินิยม และสาธารณรัฐประชาชนจีนก็เป็นเป้าหมายแรกที่จะต้องเปลี่ยนแปลงในฐานะที่เชื่อกันทั่วไปว่าเป็นผู้ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังความพยายามทำรัฐประหารของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย ซึ่งแม้จะไม่มีหลักฐานพิสูจน์แน่ชัด แต่ พล.ต.ซูฮาร์โต และกองทัพผู้ยึดกุมอำนาจรัฐกลุ่มใหม่เชื่อเช่นนั้น ยังผลให้สาธารณรัฐประชาชนจีน และชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนเป็นเป้าหมายของการเกลียดชังและถูกโจมตี ตั้งแต่นั้นความพยายามรัฐประหารของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียเป็นต้นมา รัฐบาลใช้มาตรการโฆษณาชวนเชื่ออย่างรุนแรงให้ประชาชนหวาดเกรงภัยคุกคามจากจีนที่มาควบคุมกับลัทธิคอมมิวนิสต์ สมาชิกกลุ่มมวลชนจัดตั้งของกองทัพและกลุ่มศาสนาอิสลามฆ่าฟันและทำลายทรัพย์สินของผู้สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย ซึ่งรวมไปถึงชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนที่ไม่เกี่ยวข้องด้วย ความรุนแรงดังกล่าวดำเนินไปตลอดช่วงปลายปี พ.ศ. 2508 และต้นปี พ.ศ.2509 ซึ่งประมาณว่ามีผู้เสียชีวิตไม่ต่ำกว่า 500,000 คน³

ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มมวลชนจัดตั้งดังกล่าวขยายขอบเขตการใช้ความรุนแรงไปยังผลประโยชน์และทรัพย์สินของสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยตรง ซึ่งรวมถึงการบุกยึดและทำลายสมาคมชาวจีนโพ้นทะเล สถาบันการศึกษาและวัฒนธรรมอื่น ๆ ตลอดจนสถานกงสุลและบ้านพักของนักการทูตจีน จนรัฐบาลต้องสั่งปิดสำนักข่าวซินหัว และสถานกงสุลจีนตามเมืองใหญ่ทั่วประเทศ และที่รุนแรงที่สุดคือการบุกยึดและทำลายทรัพย์สินในสถานเอกอัครราชทูตจีนในเดือนเมษายน พ.ศ. 2509

รัฐบาลจีนเองก็มีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อผู้ปกครองชุดใหม่ของอินโดนีเซียในทางลบไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน โดยประณามกองทัพบุกอินโดนีเซียว่าเป็นพวกปฏิวัติ (reactionary) และเป็นเผด็จการฟาสซิสต์ (Fascist) อนุญาตให้ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียลี้ภัยทางการเมืองและ

3. ภาวตุล ทรงประเสริฐ. อินโดนีเซีย : อดีตและปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539), หน้า 480 - 486

อาศัยอยู่ในจีน ประท้วงและประณามอย่างแข็งกร้าวต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับชาวอินโดนีเซีย เชื้อสายจีนและต่อทรัพย์สินของรัฐบาลจีนในอินโดนีเซียที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว รวมทั้งเรียกร้องให้อินโดนีเซียอนุญาตให้ส่งเรือไปรับชาวจีนที่ต้องการอพยพหนีความรุนแรงกลับแผ่นดินใหญ่ด้วย ซึ่งหลังจากทั้งสองฝ่ายสามารถกำหนดขั้นตอนดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว ทั้งสองประเทศก็ตกลงตัดความสัมพันธ์ทางการทูตซึ่งกันและกันในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2510 พร้อมกับยุติการค้าระหว่างกันด้วย (แม้สินค้าของทั้งสองประเทศ จะมีการซื้อขายกันอยู่แต่กระทำผ่านประเทศที่สาม โดยเฉพาะฮ่องกง และสิงคโปร์)⁴

ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียกับไต้หวันก็พัฒนาขึ้นมาก แม้อินโดนีเซียจะยังยึดถือนโยบายจีนเดียว ไม่ให้การรับรองไต้หวัน แต่คณะผู้แทนทางการค้าและผู้นำของไต้หวันก็เดินทางเยือนจีนอย่างสม่ำเสมอ ขณะที่ปริมาณการค้าอินโดนีเซีย - ไต้หวันก็เพิ่มขึ้นมาก

ความสัมพันธ์ช่วงรัฐบาลประธานาธิบดีซูฮาร์โต

หลังจากประธานาธิบดีซูฮาร์โตขึ้นสู่อำนาจ ได้เปลี่ยนทิศทางของนโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียอย่างกระตือรือร้น นอกเหนือจากการตัดความสัมพันธ์กับจีนแล้ว ยังยกเลิกนโยบายเผชิญหน้ากับมาเลเซีย (Konfrontasi) หันมาสถาปนาความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนบ้านจนสามารถร่วมสร้างกลุ่มความร่วมมือในภูมิภาคนั้นคือสมาคมอาเซียน (ASEAN) ได้สำเร็จ พื้นฟูความสัมพันธ์อันดีกับประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐฯ และกลับเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติอีกครั้ง ทั้งนี้ ช่องทางติดต่อในสหประชาชาตินี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นการติดต่อระหว่างจีนกับอินโดนีเซีย โดยเมื่อสาธารณรัฐประชาชนจีนได้รับที่นั่งในสหประชาชาติเมื่อปี พ.ศ. 2514 ซึ่งอินโดนีเซียงดออกเสียงในการลงมติเห็นชอบประเด็นดังกล่าว ผู้แทนจีนในสหประชาชาติเป็นฝ่ายเริ่มต้นติดต่อกับผู้แทนอินโดนีเซีย แสดงท่าทีให้เห็นว่าจีนต้องการจะรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับอินโดนีเซีย แต่อย่างไรก็ดี อินโดนีเซียไม่ตอบสนองด้วย อาดัม มาลิก รัฐมนตรีอินโดนีเซียขณะนั้นระบุระหว่างออกรายการวิทยุในเนเธอร์แลนด์ว่าจีนอยู่เบื้องหลังความพยายามรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2508 และยังคงให้ที่พักพิงแก่ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียที่ลี้ภัยอยู่ในจีน แสดงให้เห็นว่าจีนมิได้มีความปรารถนาดีต่ออินโดนีเซียจริง ขณะที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตเองก็แถลงเนื่องในโอกาสวันชาติปี พ.ศ. 2514 ว่าท่าทีในอดีตของจีนยังคงเป็นอุปสรรคกับความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

ในเวลาต่อมา ช่วงทศวรรษหลังปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นไป จีนมีนโยบายต่างประเทศที่มีลักษณะหัวรุนแรงน้อยลง ไม่แสดงแนวคิดส่งออกการปฏิวัติสังคมนิยมอีกต่อไปและหันมาให้ความ

4. อ้างแล้ว หน้า 491 - 492

สำคัญกับกลุ่มประเทศโลกที่สาม เพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากประเทศเหล่านั้นในเวทีโลก จีนสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสมาชิกอาเซียน (ASEAN) ได้ทั้งไทย ฟิลิปปินส์ และ มาเลเซีย ในปี พ.ศ. 2517 และ พ.ศ. 2518 แต่อินโดนีเซียไม่แสดงความต้องการทำนองเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม ทำให้สิงคโปร์ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านที่มีประชากรเชื้อสายจีนจำนวนมากประกาศจะสถาปนาความสัมพันธ์กับจีน ต่อเมื่ออินโดนีเซียสถาปนาฯ ก่อน เพื่อหลีกเลี่ยงความหวาดระแวงจากฝ่ายหลัง⁵

หลังจากตั้งเสี้ยวผิง ขึ้นสู่อำนาจในจีนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ยิ่งแสดงให้เห็นว่าจีนจะมีนโยบายต่างประเทศที่เดินสายกลางยิ่งขึ้น เมื่อตั้งเสี้ยวผิงประกาศนโยบายสี่ทันสมัย ซึ่งหมายความว่าจีนจำเป็นต้องเปิดประเทศรับเทคโนโลยีและการลงทุนจากภายนอก โดยมีสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่สงบและมีเสถียรภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ จีนจึงเร่งฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีกับนานาประเทศไม่ว่าจะเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ก็ตาม และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่จีนเห็นความจำเป็นของการมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น ได้แก่ การรุกรานกัมพูชาของเวียดนามในปี พ.ศ. 2521 ซึ่งจีนเห็นว่าเป็นการขยายอิทธิพลของโซเวียตเข้ามาในภูมิภาค และการทำสงคราม “สังฮอน” เวียดนามในปี พ.ศ.2522 ดังนั้น การมีสัมพันธ์อันดีกับอินโดนีเซีย ประเทศที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ย่อมเป็นผลดีต่อการแสวงหาเสียงสนับสนุนจีนในความขัดแย้งระดับมหาอำนาจในภูมิภาคอย่างแน่นอน โดยเฉพาะเมื่อท่าทีของอาเซียน ย่อมเอนเอียงไปทางไม่วิวใจเวียดนามและหวังการสนับสนุนจากจีนด้วยเช่นกันอยู่แล้ว

แม้กระนั้นก็ตาม อินโดนีเซียก็ยังคงไม่ไว้วางใจจีน ประธานาธิบดีซูฮาร์โตระบุเมื่อปี พ.ศ. 2516 ว่า อินโดนีเซียจะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนต่อเมื่อจีนต้องการจะเป็นมิตรกับอินโดนีเซียอย่างจริงจัง โดยการหยุดให้ที่พักพิงแก่อดีตผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียที่ลี้ภัยอยู่ในจีน อันเป็นเงื่อนไขที่แสดงให้เห็นว่าอินโดนีเซียยังคงไม่พร้อมจะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน แต่อันที่จริงแล้วในกลุ่มชนชั้นนำของอินโดนีเซียเองก็มีความเห็นที่แตกต่างกันต่อแนวทางการความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะหลังจากตั้งเสี้ยวผิง แสดงจุดยืนในนโยบายต่างประเทศของจีน ว่าจะมีแนวโน้มไปในทางที่รักษสันติมากขึ้น โดยกลุ่มผู้ที่เห็นว่าควรฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน ได้แก่ กลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจ ซึ่งเห็นว่าการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนจะช่วยเพิ่มการส่งออกของอินโดนีเซียไปยังจีน กระตุ้นการเติบโตของภาคเศรษฐกิจในประเทศ และข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะอดีตรัฐมนตรีสองท่าน คือ อาดัม มาลิก และมอคตาร์ กุสุมาฮัตมาตจา ซึ่งเห็นว่าการ

5. Leo Suryadinata. "Indonesia - China Relations : A Recent Breakthrough",

ฟื้นฟูความสัมพันธ์จะช่วยสร้างภาพลักษณ์อันดีของอินโดนีเซียในเวทีโลกในฐานะประเทศผู้ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และยังช่วยให้อินโดนีเซียสามารถเปิดการเจรจากับจีนได้โดยตรงในประเด็นปัญหาทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก

แต่กลุ่มดังกล่าวไม่สามารถเอาชนะแนวทางของกลุ่มคัดค้านการเปิดความสัมพันธ์ได้ เพราะกลุ่มหลังทั้งมีสมาชิกมากกว่าและมีอิทธิพลมากกว่าด้วย โดยเฉพาะตัวประธานาธิบดีซูฮาร์โตเอง และนายทหารในกระทรวงกลาโหม กลุ่มเมอร์เดกา (Merdeka) กลุ่มอิสลาม และนักลอบปลีงของไต้หวันในอินโดนีเซีย ทั้งนี้ สมาชิกของกองทัพยังคงกังวลว่าจีนสามารถเป็นภัยคุกคามกับความมั่นคงของชาติได้ โดยเฉพาะอาจให้คำแนะนำกับผู้ฝึกฝในลัทธิคอมมิวนิสต์หรือพื้นที่บทบาททางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียขึ้นมาอีกก็ได้ หากจีนเข้ามาเปิดสถานทูตในอินโดนีเซีย ตลอดจนเกรงว่าจีนอาจใช้ชาวจีนในพื้นที่ทะเลในประเทศเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ของจีนเอง รวมทั้งเป็นไปได้ว่านายทหารบางกลุ่มมีผลประโยชน์ในการค้าทางอ้อมระหว่างสองประเทศ ส่วนกลุ่มเมอร์เดกา ซึ่งเป็นกลุ่มหนังสือพิมพ์แนวชาตินิยม และมีแนวทางนิยมโซเวียตและต่อต้านจีน ก็คัดค้านการฟื้นฟูความสัมพันธ์เช่นกัน กลุ่มอิสลามนั้นโดยพื้นฐานเป็นพวกต่อต้านคอมมิวนิสต์อยู่แล้ว และกังวลเช่นเดียวกันว่าการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนอาจทำให้กลุ่มคอมมิวนิสต์ในประเทศเติบโตขึ้นอีกครั้ง นอกจากนี้ ชาวมุสลิมกลุ่มที่เป็นเจ้าของธุรกิจยังกังวลด้วยว่าหากมีการฟื้นฟูความสัมพันธ์จริง อินโดนีเซียจะจำเป็นต้องให้สัญชาติแก่ชาวจีนในพื้นที่ทะเลในประเทศเพื่อป้องกันโอกาสการแทรกแซงกิจการภายในจากจีน ซึ่งจะทำให้ชาวจีนเหล่านั้นสามารถเพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจขึ้นมา เป็นคู่แข่งโดยตรงกับผลประโยชน์ของตน ส่วนกลุ่มนักลอบปลีงของไต้หวันก็กังวลว่าการฟื้นฟูจะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวัน - อินโดนีเซียต้องเสื่อมทรามลง

อย่างไรก็ดี ผู้ที่มีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลมากที่สุดใฝ่ายที่คัดค้านการเปิดความสัมพันธ์กับจีนได้แก่ ประธานาธิบดีซูฮาร์โตนั่นเอง ซึ่งขัดแย้งโดยตรงกับอาดัม มาลิก รัฐมนตรีต่างประเทศในขณะนั้น อาดัม มาลิก แสดงความสนใจการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2519 โดยแถลงว่าอินโดนีเซียกับจีนมิได้มีปัญหาขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างกันแต่อย่างใด และสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกันเมื่อใดก็ได้ ในเวลาต่อมา ได้ระบุกับสื่อมวลชนเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2520 ว่าตนได้พบหารือกับเจ้าหน้าที่จีนในต่างประเทศหลายครั้งแล้วในช่วงสองถึงสามปีที่ผ่านมา และได้ร่วมแสวงหาแนวทางขจัดอุปสรรคที่ขัดขวางการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกันได้แล้ว เพราะจีนมิได้รณรงค์โฆษณาต่อต้านอินโดนีเซียและให้การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียอีกต่อไปแล้ว ตนเชื่อว่าการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศน่าจะกระทำได้หลังการเลือกตั้งเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2520 หลังจากนั้นเมื่ออาดัม มาลิก ได้ดำรงตำแหน่งรองประธานาธิบดีด้วยอีกตำแหน่งหนึ่งแล้ว ก็ยังคงมีความเห็นเช่นเดิมโดยระบุ

กับสื่อมวลชนต่างประเทศเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2521 ว่า อินโดนีเซียได้ขอยุติที่จะตัดสินใจฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนเรียบร้อยแล้ว และการดำเนินการให้เป็นผลรูปธรรมจะเกิดขึ้นได้ไม่ช้านี้

แม้กระนั้นก็ตาม ประธานาธิบดีซูฮาร์โตก็มีได้ให้การรับรองกับแนวทางของอาดัม มาลิก แต่อย่างไร เขาได้ระบุไว้ในหนังสืออัตตชีวะประวัติของตนว่าแม้ความสัมพันธ์ระหว่างเขากับอาดัม มาลิก จะอยู่ในขั้นดี แต่เขาเห็นว่าอาดัม มาลิก มักจะแสดงข้อคิดเห็นของตนที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลอยู่เสมอ ทั้ง ๆ ที่ก็เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลด้วย ประธานาธิบดีซูฮาร์โตยังระบุด้วยว่าในกรณีความสัมพันธ์กับจีนนั้น อินโดนีเซียยังคงมีจุดยืนที่จะต้องระมัดระวังอยู่เสมอ แต่ถ้อยแถลงของอาดัม มาลิก จะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดกันทั้งในและต่างประเทศได้ ทำให้เห็นได้ชัดว่าประธานาธิบดีซูฮาร์โตยังคงเชื่อว่าจีนยังให้การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย อย่างลับ ๆ อยู่ซึ่งเป็นการแทรกแซงกิจการภายในของอินโดนีเซียโดยตรง และระบุว่าจีนจะต้องยุติการให้การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ใด ๆ ในภูมิภาคให้เด็ดขาดก่อน อินโดนีเซียจึงจะสามารถพิจารณาความเป็นไปได้ของการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน⁶

ส่วนด้านทัศนคติของกองทัพนั้น ยังคงมีแนวทางอนุรักษ์นิยมมากกว่าของซูฮาร์โตเสียอีก หนังสือพิมพ์ประจำกองทัพระบุในปี พ.ศ. 2527 ว่าหากจีนต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับอินโดนีเซียจริง นอกจากจะต้องยุติความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียอย่างเด็ดขาดแล้วยังจะต้องขอยกย่องที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุความพยายามรัฐประหารของ พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย เมื่อปี พ.ศ.2508 ด้วย ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่เป็นไปไม่ได้เลยที่จีนจะยอมรับ แสดงให้เห็นชัดเจนว่ากองทัพยังคงไม่พร้อมที่จะเห็นอินโดนีเซียเปิดความสัมพันธ์กับจีน แต่ยังคงมีสัญญาณบางอย่างแสดงให้เห็นว่ายังคงมีความเห็นแตกต่างกันอยู่บ้างระหว่างประธานาธิบดีซูฮาร์โตกับกองทัพเรื่องเงื่อนไขที่จะทำให้อินโดนีเซียสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนได้ แม้จะเห็นตรงกันถึงโอกาสที่จะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ หากจีนให้การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียต่อไปก็ตาม เห็นได้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา ประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้เปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อจีนไปในทางที่ลดความหวาดระแวงลงมากหลังจากสภาพแวดล้อมความจำเป็นทางเศรษฐกิจของอินโดนีเซียเพิ่มความกดดันมากขึ้น และตนก็ต้องการเพิ่มบทบาททางด้านนโยบายต่างประเทศของตนเองมากขึ้นเช่นกัน

จุดเริ่มต้นฟื้นฟูความสัมพันธ์

อินโดนีเซียยอมลดความหวาดระแวงที่มีต่อจีนเป็นครั้งแรก ในช่วงต้นทศวรรษที่เริ่มต้นใน พ.ศ. 2523 หลังจากราคาน้ำมันในตลาดโลกตกลงมาก อินโดนีเซียจำเป็นต้องหารายได้ทดแทนด้วยการเร่งส่งออกสินค้าชนิดอื่น โดยเฉพาะสินค้าโภคภัณฑ์นอกเหนือจากน้ำมัน ด้วยการขยาย

6. *ibid.* pp. 684 - 689

ตลาดส่งออกอื่นนอกเหนือจากตลาดดั้งเดิมคือญี่ปุ่นและประเทศตะวันตก โดยเริ่มให้ความสนใจตลาดในประเทศสังคมนิยมทั่วไป โดยเฉพาะจีน และผู้ที่ทำอะไรหรือรุ่นที่สดในการผลักดันให้อินโดนีเซียสามารถเข้าถึงตลาดจีนได้ก็คือ หอการค้าและอุตสาหกรรมแห่งอินโดนีเซีย (chamber of commerce and industry/KADIN)⁷

ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2527 นายมอคตาร์ กุสุมาทมาตจา รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซียในขณะนั้นก็ประกาศว่าอินโดนีเซียมีความตั้งใจที่จะสถาปนาการค้าโดยตรงกับจีน แม้จะยังคงย้ำว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะไม่นำไปสู่ความสัมพันธ์ทางการทูตแต่อย่างใด เพราะอินโดนีเซียยังไม่พร้อมก็ตาม ส่วนกองทัพก็ยังคงแสดงความกังวลกับนโยบายนี้เช่นเดิม แต่ทางฝ่ายจีนแสดงความยินดีต่อการริเริ่มของอินโดนีเซียในครั้งนี้ คณะผู้แทนของทั้งสองฝ่ายเริ่มเจรจากันที่สิงคโปร์เกี่ยวกับรายละเอียดที่จำเป็นสำหรับการค้าโดยตรงระหว่างกัน นอกจากนั้น นายอู๋เซี่ยเฉียน รัฐมนตรีต่างประเทศของจีนในขณะนั้นก็รับคำเชิญจากฝ่ายอินโดนีเซียเพื่อเข้าร่วมพิธีรำลึกครบรอบ 30 ปีของการประชุมกลุ่มประเทศแอฟริกา - เอเชีย (Afro - Asian Conference) ที่เมืองบันดุง ระหว่าง 24 - 25 เมษายน พ.ศ. 2528 อันเป็นสัญญาณแสดงให้เห็นว่าจีนเต็มใจที่จะเปิดรับความสัมพันธ์กับอินโดนีเซีย และช่วยให้การเจรจาระดับผู้แทนการค้าราบรื่นขึ้นมาก⁸

นายอู๋เซี่ยเฉียนได้พบหารือกับนายมอคตาร์ เมื่อ 24 เมษายน พ.ศ. 2528 โดยทั้งสองฝ่ายต่างแสดงความปรารถนาที่จะขยายการติดต่อเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดี และความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างกัน และตกลงที่จะให้มีการลงนามในบันทึกความเข้าใจระหว่างประเทศทั้งสองแต่ไม่ได้กำหนดว่าเมื่อใด โดยเห็นตรงกันว่า การปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันควรเริ่มจากการค้าและการติดต่อโดยตรง ซึ่งควรจะดำเนินไปอย่างช้า ๆ และเห็นควรให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนของคณะนักกีฬากันไป⁹

มีรายงานด้วยว่า นายอู๋เซี่ยเฉียน แสดงความจำนงจะขอเข้าพบประธานาธิบดีซูฮาร์โตระหว่างการประชุมเป็นการส่วนตัว แต่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตมีเวลาว่างให้เข้าพบได้เฉพาะในวันที่อู๋เซี่ยเฉียน จะเดินทางกลับเท่านั้น (26 เมษายน พ.ศ. 2528) ยังผลให้ทั้งสองฝ่ายไม่

7. Hamish McDonald. "Breaking The Ice" Far Eastern Economic Review (9 March 1989), : 10

8. Leo Suryadinata. "Indonesia - China Relations : A Recent Breakthrough", Asian Survey, Vol.xxx, No.7, (July 1990), : 688

9. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2528

สามารถพบหารือกันได้ ซึ่งนายมอคดาร์ กุสุมาอัดมาตจา ระบุภายหลังว่าหากการพบหารือในครั้งนั้นเกิดขึ้นได้จริง อินโดนีเซียและจีนคงจะฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกันเสียตั้งแต่ในโอกาสนั้นแล้วก็ได้¹⁰ อย่างไรก็ตาม มีความเป็นไปได้เช่นกันว่าประธานาธิบดีซูฮาร์โตจงใจกำหนดเวลาให้เข้าพบได้ในวันที่รัฐมนตรีต่างประเทศจีนจะออกเดินทางกลับพอดี เพื่อแสดงให้เห็นว่าอินโดนีเซียยังคงไม่พร้อมที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนในขณะนั้น ยิ่งกว่านั้น ปรากฏข่าวลือด้วยว่ากำหนดการดังกล่าวของประธานาธิบดีซูฮาร์โตถูกเปลี่ยนแปลงโดยผู้นำในกองทัพเพื่อป้องกันมิให้รัฐมนตรีต่างประเทศจีนมีโอกาสได้เข้าพบประธานาธิบดีซูฮาร์โต¹¹

อย่างไรก็ตาม ระหว่างอยู่ในอินโดนีเซีย อุซเบกเยียน รัฐมนตรีต่างประเทศจีนย้ำกับสื่อมวลชนอินโดนีเซียว่า จีนได้ยุติการให้การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียไปแล้ว และบรรดาอดีตผู้นำของพรรคที่จีนเคยให้พักอาศัยจากการลี้ภัยทางการเมืองนั้นก็ได้ออกเดินทางไปยังยุโรปหมดสิ้นแล้ว แต่จีนยังคงปฏิเสธที่จะยุติความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเนื่องจากในทัศนะของจีนแล้ว เป็นเรื่องปกติที่พรรคการเมืองในต่างประเทศที่มีอุดมการณ์ตรงกัน จะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ทว่าเมื่ออินโดนีเซียและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระบุให้พรรคคอมมิวนิสต์เป็นพรรคนอกกฎหมายเสียแล้ว การคงความสัมพันธ์กับพรรคดังกล่าวจึงถูกมองว่าเป็นการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศนั้น ๆ โดยตรงนั่นเอง

ส่วนปฏิกริยาในอินโดนีเซียต่อการเยือนของรัฐมนตรีต่างประเทศจีนครั้งนี้ พลเอกเบนี มูร์ดานี ผบ.ทหารสูงสุด ขณะนั้น แสดงความไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลโดยตอบคำถามผู้สื่อข่าวว่า ชาวอินโดนีเซียไม่ควรเดินทางไปจีน และไม่ควรประชาสัมพันธ์เรื่องการเปิดการค้าโดยตรงกับจีนให้มากเกินไป ขณะที่ พล.อ.โยกา สุกามา ผอ.สำนักประสานงานข่าวกรองแห่งรัฐ (BAKIN) เตือนว่าการติดต่อการค้าโดยตรงจะเป็นการเปิดช่องทางให้จีนสามารถช่วยเหลือพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียได้ ส่วนนักการเมือง นักศึกษา และสื่อมวลชนอินโดนีเซียได้แสดงความกังวลต่อความจริงใจของจีนโดยเฉพาะถ้อยแถลงของนายหูเห่าปัง นายกรัฐมนตรีจีน และของนายอุซเบกเยียนเองที่ว่าจีนต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับอินโดนีเซีย และจีนมิได้มีการติดต่อกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย มา 18 ปีแล้ว ส่วนอดีตกลุ่มผู้นำของพรรคที่ลี้ภัยในจีนก็มิได้มีกิจกรรมใดแล้ว ซึ่งสื่อมวลชนอินโดนีเซียได้เตือนให้รัฐบาลของตนตรวจสอบข้อเท็จจริงในประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวจนพอใจ เพื่อเป็นข้อยืนยันอีกครั้งก่อนที่จะตกลงใจดำเนินการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน

10.. Leo Suryadinata. "Indonesia - China Relations : A Recent Breakthrough".

Asian Survey. Vol.xxx, No.7, (July 1990), : 689

11. สำนักนายกรัฐมนตรี, หนังสือลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2528

และเตือนว่าการค้าโดยตรงจะต้องไม่ทำลายเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไม่ว่าโดยทางใดทั้งสิ้น¹²

ในเวลาต่อมา รัฐบาลอินโดนีเซียให้ความเห็นชอบเมื่อ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2528 ที่จะให้มีการเปิดสำนักงานผู้แทนทางการค้าของจีนขึ้นในจาการ์ตา และให้มีการแลกเปลี่ยนการเยือนของคณะนักธุรกิจของทั้งสองฝ่ายหลังจากมีการลงนามในข้อตกลงความร่วมมือทางการค้าระหว่างกันแล้ว อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านั้น นายเอช. โพรโบสุเทดโจ น้องชายประธานาธิบดีซูฮาร์โต ซึ่งเป็นรองประธานหอการค้าและอุตสาหกรรม (KADIN) ได้เดินทางไปเยือนจีนเป็นการส่วนตัวระหว่าง 29 เมษายน - 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 ซึ่งได้พบปะกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงด้านการค้าของจีนหลายคน เพื่อหาช่องทางเปิดการค้าโดยตรง โดยไม่ต้องมีการตั้งสำนักงานผู้แทนทางการค้า¹³

ความคืบหน้าที่สำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่งในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเกิดขึ้นเมื่อทั้งสองเริ่มกระบวนการสถาปนาการค้าโดยตรงระหว่างกันในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2528 โดย พล.ท.ซูกัมดानी จิตชาโจโน ประธานหอการค้าและอุตสาหกรรมอินโดนีเซีย ร่วมลงนามในบันทึกความเข้าใจด้านการค้ากับนายหวางเย่าถึง ประธานสภาส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศของจีน (CCPIT) ที่สิงคโปร์ เมื่อ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2528 โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้¹⁴

- การชำระเงินจะใช้ระบบเลตเตอร์ออฟเครดิต (LC) หรือวิธีการอื่นที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับ โดยธนาคารแห่งอินโดนีเซียและธนาคารชาติจีนจะเป็นผู้ดำเนินการ และในขั้นนั้นธนาคารทั้งสองจะยังไม่เปิดสำนักงานสาขาในเมืองหลวงของอีกฝ่ายหนึ่ง

- การจองตั๋วเครื่องบินและขนถ่ายสินค้าจะดำเนินการได้ในท่าเทียบเรือที่ประเทศทั้งสองได้กำหนดไว้ คือ อินโดนีเซีย ที่เมืองท่าตันจงปริฮ็อก (จาการ์ตา) ตันจงเประ (สุราบายา) เบลาวัน (เมดาน) และอุจง บันดุง (สุลาเวสีใต้) สำหรับจีนคือที่ทำเรือต้าเหลียน เทียนสิน เชียงไฮ้ และหลงฟู

- นักธุรกิจของทั้งสองฝ่ายสามารถเดินทางเข้าออกประเทศทั้งสองได้โดยรับการตรวจลงตราหนังสือเดินทาง (visa) ได้ที่สำนักงานผู้แทนของประเทศทั้งสองที่สิงคโปร์หรือฮ่องกง

- ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะมีการแลกเปลี่ยนการเยือนของคณะผู้แทนการค้า

ทั้งนี้ บันทึกความเข้าใจด้านการค้าจะมีผลบังคับใช้ต่อเมื่อรัฐบาลของประเทศทั้งสองให้ความเห็นชอบแล้ว หลังจากนั้นคณะผู้แทนสภาหอการค้าและอุตสาหกรรมอินโดนีเซีย จะเดินทาง

12. กระทรวงการต่างประเทศ. หนังสือที่ กต.0305/37507 ลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2528

13. สำนักนายกรัฐมนตรี, หนังสือลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2528

14. กระทรวงการต่างประเทศ. หนังสือที่ กต.0305/37507 ลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2528

ไปเยือนจีนเป็นครั้งแรกในปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2528 และจะไปร่วมงานแสดงสินค้าที่ปักกิ่งในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ด้วย

อย่างไรก็ดี แม้จะเริ่มทำการค้าโดยตรงระหว่างกันแล้วก็ตาม อินโดนีเซียยังคงไม่อนุญาตให้ฝ่ายจีนตั้งสำนักงานการค้าขึ้นในประเทศ เนื่องจากฝ่ายกองทัพกังวลว่าจีนอาจสามารถใช้เป็นฐานสำหรับกิจกรรมทางการบ่อนทำลายหรือแทรกแซงกิจการภายในได้ ส่วนการค้าในช่วงเริ่มต้นปรากฏว่าดำเนินไปอย่างไม่สู้ราบรื่นนัก เนื่องจากองค์กรและระเบียบที่จำเป็นเพิ่งตั้งขึ้นใหม่ ขาดทั้งความชำนาญและประสิทธิภาพ จนมีผู้เสนอว่าการค้าระหว่างทั้งสองประเทศ จะดำเนินไปอย่างคล่องตัวกว่าและได้ประโยชน์กว่าด้วย หากกระทำผ่านประเทศที่สาม เช่น ฮองกง หรือสิงคโปร์ เพราะทั้งสองฝ่ายต่างขาดประสบการณ์ในการดำเนินการค้าระหว่างประเทศด้วยกันทั้งคู่ นอกจากนี้ เชื่อว่าทั้งฝ่ายกองทัพอินโดนีเซีย และข้าราชการฝ่ายจีนต่างต้องการทำการค้าผ่านประเทศที่สามมากกว่าเพราะสามารถหาท่าเรือจากการค้าได้ง่ายกว่ามาก¹⁵

แม้กระนั้นก็ตาม แม้การค้าจะไม่ราบรื่นนัก แต่ปริมาณการค้าก็เพิ่มขึ้นสม่ำเสมอ จากสถิติของทางอินโดนีเซียระบุว่า ในปี พ.ศ. 2528 อินโดนีเซียส่งออกไปยังจีนมูลค่า 110 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และเพิ่มขึ้นเป็น 361 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2530 ขณะที่การนำเข้าจากจีนมีมูลค่า 72 ล้านดอลลาร์และ 250 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2528 และ พ.ศ. 2530 ตามลำดับ แต่หากรวมการนำเข้าสินค้าจีนผ่านทางฮองกงด้วย จีนจะเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้ากับอินโดนีเซีย¹⁶

หลังจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียและจีนเริ่มพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อยมา ยกตัวอย่างเช่น นายอาลี อลาตัส ผู้แทนถาวรอินโดนีเซียประจำสหประชาชาติ และนายนาเนา สุเตรสนา อธิบดีกรมการเมือง กระทรวงต่างประเทศได้เข้าร่วมการประชุมว่าด้วยการลดอาวุธของสหประชาชาติที่จัดขึ้นที่ปักกิ่ง ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2530¹⁷

ประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้แถลงระหว่างกล่าวสุนทรพจน์ต่อที่ประชุมสภาแห่งชาติอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2531 ว่าประเด็นการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น จีนจะต้องประกาศว่าจะไม่แทรกแซงในกิจการภายในของประเทศอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องไม่ให้การสนับสนุนและติดต่อกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย อย่างไรก็ตาม

15. Leo Suryadinata. "Indonesia - China Relations : A Recent Breakthrough", *Asian Survey*, Vol.xxx, No.7, (July 1990), : 688 - 689

16. สำนักนายกรัฐมนตรี, หนังสือลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2528

17. "Indonesia" . *Keesing's Record of World Events*, Vol.xxxIII, (August 1987), :

กิติ ประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้ละเว้นที่จะกล่าวถึงข้อเรียกร้องเดิมของอินโดนีเซียที่ว่าจีนจะต้องประกาศแสดงความเสียใจต่อบทบาทของจีนในความพยายามก่อรัฐประหารปี พ.ศ. 2508 เสียก่อน¹⁸

และต่อมา นายหลิวจู่ชิง รัฐมนตรีช่วยว่าการต่างประเทศของจีน ซึ่งเดินทางไปร่วมการประชุมว่าด้วยประชาคมเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก (ESCAP) ครั้งที่ 44 ณ กรุงจาการ์ตา ระหว่าง 7 - 13 เมษายน พ.ศ. 2531 ได้พบหารือกับนายอาลี อลาตัส รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซียในโอกาสดังกล่าวและได้ชี้แจงถึงจุดยืนเกี่ยวกับความหวาดระแวงของอินโดนีเซียว่าจีนได้ยุติการให้การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียแล้ว โดยระบุว่าจีนยึดมั่นในหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการไม่แทรกแซงในกิจการภายในของประเทศอื่น ๆ¹⁹

แม้ผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองส่วนใหญ่จะเห็นว่า การฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียกับจีนนั้นจะเป็นเรื่องของเวลาเท่านั้น แต่การดำเนินการยังคงดำเนินไปอย่างเชื่องช้า เนื่องจากอินโดนีเซียมีความหวาดระแวงจีนมาโดยตลอดว่าจีนจะใช้อิทธิพลที่มีต่อชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนก่อความยุ่งยากและวุ่นวายภายในประเทศ ความเปลี่ยนแปลงสำคัญจึงยังคงไม่เกิดขึ้นจนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ปี พ.ศ. 2532

การตัดสินใจฟื้นฟูความสัมพันธ์

เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 ในโอกาสที่เดินทางไปประเทศญี่ปุ่นเพื่อเข้าร่วมพิธีพระบรมศพของสมเด็จพระจักรพรรดิฮิโรฮิโตะ นายเลียนฉีเจิน รัฐมนตรีต่างประเทศจีนได้เข้าพบประธานาธิบดีซูฮาร์โต ที่ห้องพักโรงแรมอิมพีเรียล ณ กรุงโตเกียว และภายหลังการปรึกษาหารือเป็นเวลาครึ่งชั่วโมง ประธานาธิบดีซูฮาร์โตและรัฐมนตรีต่างประเทศจีนได้ตกลงที่จะให้คณะผู้แทนถาวรประจำสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์กของประเทศทั้งสองหารือเกี่ยวกับการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันต่อไป หลังจากทีอินโดนีเซียประกาศระงับความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนมาเป็นเวลา 23 ปี²⁰

รัฐมนตรีต่างประเทศจีนได้แถลงแก่ผู้สื่อข่าวภายหลังการหารือว่าการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศทั้งสองจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติห้าประการ และหลักการของการประชุมบันดุง 10 ประการ ส่วนนายมูร์ดิโอโน เลขาธิการแห่ง

18. กระทรวงการต่างประเทศ. หนังสือที่ กต.0305/17297 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2532

19. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 8 มีนาคม 2532

20. Michael Vatikiotis. "Breaking The Ice" *Far Eastern Economic Review* (9

รัฐของอินโดนีเซีย ซึ่งได้พบหารือกับนายเจียนฉีเจินในโอกาสเดียวกันก่อนรัฐมนตรีต่างประเทศจีน จะพบกับประธานาธิบดีซูฮาร์โต ได้กล่าวกับผู้สื่อข่าวว่า ในระหว่างการหารือ ฝ่ายอินโดนีเซียได้ชี้แจงกับฝ่ายจีนว่า อินโดนีเซียไม่ต้องการให้พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียฟื้นตัวขึ้นมาอีก เพราะในการพยายามกระทำรัฐประหารในเดือนกันยายน พ.ศ. 2508 กองกำลังของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียไม่เพียงแต่สังหารนายพลในกองทัพของอินโดนีเซียถึงหกนายเท่านั้น แต่ยังสามารถจะเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญที่ใช้ปกครองประเทศอีกด้วย ซึ่งรัฐมนตรีต่างประเทศจีนได้ให้ความมั่นใจแก่ฝ่ายอินโดนีเซียว่าจีนจะไม่ติดต่อหรือให้การสนับสนุนบุคคลซึ่งมีส่วนในการพยายามกระทำรัฐประหารดังกล่าว รวมทั้งยืนยันที่จะยึดมั่นในหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศอื่น ๆ ²¹

นอกจากนี้ จากการให้สัมภาษณ์ของนายมูร์ดิโอโน ได้ระบุว่าจีนจะไม่อนุญาตให้อดีตผู้สนับสนุนการกระทำรัฐประหารในปี พ.ศ.2508 จำนวน 10 คน ซึ่งปัจจุบันพำนักอยู่ในจีนดำเนินกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ ในอินโดนีเซีย และยังกล่าวด้วยว่าประธานาธิบดีซูฮาร์โตและรัฐมนตรีต่างประเทศจีนยังได้หารือเกี่ยวกับการค้าโดยตรงระหว่างประเทศทั้งสอง และประเด็นการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติด้วยสันติวิธี นอกจากนี้ ยังมีรายงานข่าวว่าทั้งสองฝ่ายได้ตอบรับคำเชิญให้ประธานาธิบดีของประเทศทั้งสองเดินทางไปเยือนซึ่งกันและกัน ซึ่งข่าวระบุว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2532 อนึ่ง อินโดนีเซียมิได้หยิบยกข้อเรียกร้องที่ต้องการให้จีนแสดงความเสียใจที่มีส่วนร่วมในความพยายามกระทำรัฐประหารปี พ.ศ. 2508 ซึ่งเคยระบุว่าเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน ขึ้นมาเป็นหัวข้อในการเจรจาในครั้งนี้แต่อย่างใด ²²

การพบหารือครั้งนี้สร้างความประหลาดใจให้กับผู้ติดตามสถานการณ์ของอินโดนีเซียจำนวนมาก แม้ผู้สังเกตการณ์ส่วนใหญ่จะเห็นตรงกันว่าการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียกับจีนจะต้องเกิดขึ้นไม่ช้าก็เร็ว แต่กำหนดการพบหารือครั้งนี้มิได้แพร่พรายมาก่อนเลย ซึ่งปรากฏรายงานทางสื่อมวลชนภายหลังจากจีนเป็นฝ่ายติดต่อขอพบหารือครั้งนี้กับฝ่ายอินโดนีเซีย ก่อน โดยกระทำผ่านคณะผู้แทนถาวรของจีนประจำสหประชาชาติเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 ซึ่งฝ่ายอินโดนีเซียก็ให้การตอบรับ และเชื่อว่าทั้งสองฝ่ายได้พบกันอย่างลับ ๆ หลายครั้ง เพื่อเตรียมการล่วงหน้าก่อนตัดสินใจขั้นสุดท้ายจริง ²³

21. กระทรวงการต่างประเทศ. หนังสือที่ กต.0305/17297 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2532

22. Michael Vatikiotis. "Breaking The Ice" *Far Eastern Economic Review* (9 March 1989), : 10

23. *Ibid.* p.11

ต่อมา ทั้งสองฝ่ายจึงได้จัดให้มีการเจรจาทางเทคนิคระหว่างกันในระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส ขึ้นที่จากร์ตาใน 5 - 9 ธันวาคม พ.ศ. 2532 นำโดยนายจอห์น ลูฮานาเปสซี อธิบดีกรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย กับสี่ตุนชิน รัฐมนตรีช่วยว่าการต่างประเทศของจีน โดยผลการเจรจามีสาระครอบคลุมประเด็นสำคัญดังนี้²⁴

- การอำนวยความสะดวกทางการทูต จีนตกลงจะไม่ใช้อาคารสถานทูตเดิมของตน ที่อยู่ในย่านธุรกิจ แต่จะพิจารณาหาสถานที่ใหม่ และในขั้นต้นนี้แต่ละฝ่ายควรกำหนดให้มีนักการทูต 20 คน และเจ้าหน้าที่ธุรการ 15 คน นอกจากนี้ ยังเห็นพ้องกันที่จะเปิดสถานกงสุลฝ่ายละสอง แห่ง โดยกำหนดหลักการว่าจีนสามารถเปิดสถานกงสุลที่เมดานในสุมาตราเหนือ และสุราบายา ในชวาตะวันออก ส่วนอินโดนีเซียจะเปิดสถานกงสุลที่เชียงใหม่ และกวางโจว

- การถือสัญชาติของชาวจีนในอินโดนีเซีย ตกลงว่าจะไม่ยอมให้ถือสองสัญชาติ ขณะนั้นมีชาวจีนไร้สัญชาติอยู่ในอินโดนีเซียประมาณ 300,000 คน และผู้แทนฝ่ายจีนได้แถลงว่า เต็มใจที่จะรับชาวจีนที่ต้องการกลับไปอาศัยอยู่ในจีน แต่จะต้องรอพิสูจน์ว่าเป็นคนจีนโดยยึด กฎเกณฑ์ของฝ่ายจีน ส่วนผู้ที่ต้องการจะพำนักในอินโดนีเซียต่อไป จีนจะออกหนังสือเดินทาง พิเศษพร้อมให้สัญชาติจีน โดยจีนจะดำเนินการดังกล่าวเมื่อได้จัดตั้งสถานเอกอัครราชทูตประจำ กรุงจาการ์ตาแล้ว ซึ่งประเด็นนี้คาดว่าจะมีปัญหาต่อไปเพราะยากแก่การพิสูจน์สัญชาติ นอกจากนี้ อินโดนีเซียได้ออกระเบียบข้อบังคับใหม่ให้บุคคลถือสัญชาติตามบิดามารดา ไม่ให้ สิทธิเลือกสัญชาติเองเมื่ออายุครบ 18 ปี ขณะเดียวกัน จีนได้ออกกฎหมายใช้ว่า ทั้งชาวจีนที่ได้ เลือกสัญชาติอินโดนีเซียตามข้อตกลงว่าด้วยการถือสัญชาติซ้อนปี พ.ศ.2498 และบุคคลที่ถือ สัญชาติจีนร่วมกับสัญชาติอินโดนีเซียตามกฎหมายอินโดนีเซียนั้น ไม่มีสิทธิถือสัญชาติจีน

- หนังสือที่อินโดนีเซียมีต่อจีนก่อนปี พ.ศ.2510 ฝ่ายอินโดนีเซียยอมรับภาระหนี้ทั้งหมด รวมทั้งดอกเบี้ยในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ได้ชดใช้ และอินโดนีเซียยินดีชำระหนี้คืน เป็นรายปีตามจำนวนเฉลี่ยปลอดดอกเบี้ยภายในระยะเวลา 30 ปี ทั้งนี้ ธนาคารโลกประเมินว่า อินโดนีเซียเป็นหนี้จีนจำนวน 65.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และเมื่อรวมดอกเบี้ยทบต้นจนถึงเดือน มีนาคม พ.ศ.2532 รวมเป็นเงินราว 82.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อย่างไรก็ตาม ทั้งสองฝ่ายตกลง ที่จะให้มีการเจรจายละเอียดในระดับผู้ชำนาญการต่อไป

- การพิจารณาทบทวนข้อตกลงต่าง ๆ ที่ทำกันไว้ในอดีตจนถึงปี พ.ศ.2510 ซึ่ง ข้อตกลงเหล่านี้ส่วนหนึ่งยังคงมีผลบังคับใช้อยู่ แต่มิได้นำไปปฏิบัติ ทั้งสองฝ่ายจึงเห็นพ้องกันว่า พันธกรณีของข้อตกลงที่ไม่เกี่ยวกับหนี้สินให้ยกเลิกเสีย หลังจากฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตขึ้น ปกติแล้ว ทั้งสองฝ่ายจะเจรจาลงนามในข้อตกลงฉบับใหม่ตามสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน

24. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 15 ธันวาคม 2532

ส่วนเหตุการณ์ที่จีนปราบปรามขบวนการนักศึกษาที่จัดรัฐเทียนอันเหมิน เมื่อ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2532 นั้น อินโดนีเซียมิได้ประณามจีนต่อเหตุการณ์ดังกล่าว เพราะถือว่าเป็นเรื่องกิจการภายในของจีนและเห็นว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อความพยายามในการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตขั้นปกติระหว่างกัน และต่อเสถียรภาพความมั่นคงภายในของอินโดนีเซีย อนึ่ง ทั้งสองฝ่ายแสดงท่าทีว่าไม่ต้องจัดให้มีการเจรจาทางเทคนิคอีก ดังนั้นขั้นตอนต่อจากนี้จะเป็นการเจรจาระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ โดยฝ่ายจีนเสนอที่จะให้มีการเจรจาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533

อย่างไรก็ดี ทั้งสองฝ่ายยังจำเป็นต้องเจรจาอีกครั้งในประเด็นหนี้สินระหว่างกันก่อนระงับความสัมพันธ์ โดยคณะผู้แทนอินโดนีเซีย มีนายยูซุฟ อันวาร์ อธิบดีกรมเงินทุนต่างประเทศ กระทรวงการคลัง เป็นหัวหน้าคณะพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ระดับสูงจากกระทรวงการต่างประเทศและธนาคารแห่งอินโดนีเซีย เดินทางเยือนปักกิ่งระหว่าง 23 - 28 มีนาคม พ.ศ. 2533 เพื่อหารือกับคณะผู้แทนจีน ซึ่งมีนายจางชิง รองอธิบดีกรมเอเชีย กระทรวงการต่างประเทศเป็นหัวหน้า ซึ่งในเวลาต่อมา นายอาลี อลาตัส รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซียขณะนั้น รายงานผลต่อประธานาธิบดีซูฮาร์โต เมื่อ 2 เมษายน พ.ศ. 2533 และเปิดเผยต่อสื่อมวลชนวันเดียวกันมีสาระสำคัญดังนี้²⁵

- ฝ่ายอินโดนีเซียประเมินว่า หนี้เงินกู้ทั้งหมดมีประมาณ 120 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่ยังคงตกลงกันไม่ได้ว่าหนี้ทั้งหมดรวมทั้งดอกเบี้ยมีกี่ยอด ซึ่งฝ่ายจีนอ้างว่ามีหกยอด แต่ฝ่ายอินโดนีเซียอ้างว่ามีเพียงห้ายอด

- หนี้ที่ตกลงกันได้เรียบร้อยแล้ว คือหนี้ที่เป็นเงินสวิส 30.45 ล้านดอลลาร์ และ 43.73 ล้านดอลลาร์ กับที่เป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิง 4.14 ล้านปอนด์ และจีนได้ยอมให้เวลาแก่อินโดนีเซียต่อไปอีกในการที่จะตรวจสอบเงินกู้ที่เหลือ และยังไม่ตกลงกันอีกสามยอด ซึ่งจีนแจ้งว่าจะยอมรับผลการตรวจสอบไม่ว่าจะออกมาในรูปใด

- ทั้งสองฝ่ายตกลงว่าจะยึดหลักการแก้ไขปัญหานี้ขึ้นตามแบบปารีส (Paris Formula) เป็นหลักเกณฑ์ในการคำนวณหนี้เงินกู้และการชำระคืน และดอกเบี้ย ที่ครบกำหนดต้องชำระก่อนปี พ.ศ. 2513 ให้นำไปรวมกับเงินต้น การชำระคืนกำหนด 30 งวด งวดละหนึ่งปี อาจจ่ายเป็นเงินสด หรือในรูปของสินค้าหรือทั้งสองลักษณะก็ได้ สุดแต่ฝ่ายอินโดนีเซีย แต่ถ้าจะชำระเป็นสินค้า จีนต้องการประเภท น้ำมันดิบ นูยูเรีย ไม้อัด และยางพารา

ทั้งนี้ นายอาลี อลาตัส แถลงว่าพอใจต่อผลการเจรจา สำหรับขั้นตอนต่อไปที่จะดำเนินการก็คือการที่ตนจะเดินทางไปปักกิ่งเพื่อเจรจากับเจียนฉีเจิน รัฐมนตรีต่างประเทศจีนเกี่ยวกับการ

25. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 15 เมษายน 2533

กำหนดวันที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์ขึ้นปกติอย่างเป็นทางการ แต่ขณะนี้ยังไม่ได้กำหนดวันเดินทางที่แน่นอน ซึ่งแหล่งข่าวในอินโดนีเซียระบุว่าคงจะเป็นประมาณต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2533

อย่างไรก็ดี การเดินทางดังกล่าวมีขึ้นจริงระหว่าง 1 - 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 นับเป็นการเยือนจีนของเจ้าหน้าที่ระดับรัฐมนตรีครั้งแรกของอินโดนีเซีย นับตั้งแต่ระงับความสัมพันธ์ระหว่างกันเมื่อปี พ.ศ. 2510 นายอลาตุส ได้พบหารือกับนายเจียนฉีเจิน รัฐมนตรีต่างประเทศของจีนขณะนั้นเพื่อทำความเข้าใจขั้นสุดท้ายเกี่ยวกับการปรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง โดยมีแถลงการณ์ร่วมที่ปักกิ่งเมื่อ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 ว่าตกลงจะมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตขึ้นปกติระหว่างกันในวันที่ 8 สิงหาคม 2533 โดยนายกรัฐมนตรีหลี่เผิงของจีนจะเดินทางเยือนอินโดนีเซียอย่างเป็นทางการ เพื่อทำพิธีลงนามในข้อตกลงสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ต่อมาหลังจากเดินทางกลับถึงอินโดนีเซียแล้ว นายอลาตุส แถลงเมื่อ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 ว่าคณะผู้แทนพิเศษของจีนจะเดินทางถึงจาการ์ตาใน 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 เพื่อเตรียมการเยือนอินโดนีเซีย ของนายกรัฐมนตรีหลี่เผิง ตามคำเชิญของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ซึ่งกำหนดว่าจะมีขึ้นใน 6 - 9 สิงหาคม พ.ศ. 2533 เพื่อลงนามในข้อตกลงสถาปนาความสัมพันธ์ในวันที่ 8 สิงหาคม ตามที่ตกลงกันได้²⁶

ในที่สุด อินโดนีเซียและจีนก็ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันอีกครั้ง เมื่อมีการลงนามในบันทึกความเข้าใจประกาศสถาปนาความสัมพันธ์กันที่จาการ์ตา ระหว่างนายอาลี อลาตุส รัฐมนตรีต่างประเทศอินโดนีเซีย กับนายเจียนฉีเจิน รัฐมนตรีต่างประเทศจีน โดยมีประธานาธิบดีซูฮาร์โต และนายกรัฐมนตรีหลี่เผิงที่กำลังอยู่ระหว่างเยือนอินโดนีเซียเป็นสักขีพยาน ในบันทึกความเข้าใจฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกันระบุว่า การดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตจะตั้งอยู่บนพื้นฐานหลัก 10 ประการของการประชุมแอฟริกา - เอเชียที่บันดุง ปี พ.ศ. 2498 และหลักการห้าประการของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายเพียงรัฐบาลเดียวของจีน ได้วันเป็นส่วนหนึ่งของจีน รัฐบาลประเทศทั้งสองได้บรรลุความเข้าใจกันว่า อินโดนีเซียจะคงความสัมพันธ์เฉพาะด้านเศรษฐกิจและการค้ากับได้วันเท่านั้น และรัฐบาลทั้งสองยืนยันไม่ให้การรับรองบุคคลของสัญชาติ ชนเชื้อสายจีนในอินโดนีเซีย ซึ่งได้สัญชาติเป็นอินโดนีเซียแล้วจะไม่สามารถถือสัญชาติจีนอีกต่อไป ขณะเดียวกันชนเชื้อสายอินโดนีเซียในจีนซึ่งได้สัญชาติจีนแล้วจะไม่สามารถถือสัญชาติอินโดนีเซียอีกต่อไป

ในโอกาสนี้ได้มีการลงนามในข้อตกลงการค้าฉบับใหม่ระหว่างนายอาลี อลาตุส กับนายเจิ้งโถวบิน รัฐมนตรีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าต่างประเทศของจีน (MOFTEC) เพื่อส่งเสริมให้การค้าโดยตรงที่เริ่มฟื้นฟูมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 มั่นคงยิ่งขึ้น ข้อตกลงนี้กำหนดว่าในการ

26. สำนักนายกรัฐมนตรี หนังสือลงวันที่ 15 สิงหาคม 2533

ค้าทั้งสองฝ่าย สามารถชำระด้วยเงินตราต่างประเทศสกุลต่าง ๆ ได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมายและระเบียบของแต่ละประเทศ และต่างจะปฏิบัติต่อกันในฐานะเป็นชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง ทั้งนี้จีนจะยกเว้นการเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มการนำเข้าสินค้าจากอินโดนีเซียในอัตราร้อยละ 10 - 30 พร้อมกันนี้จีนได้ลงนามซื้อสินค้าอินโดนีเซีย ได้แก่ น้ำมันดิบ 30,000 ตัน ยางธรรมชาติ 12,000 ตัน ปุ๋ยยูเรีย 20,000 ตัน และจะทำสัญญาระยะเวลาซื้อปุ๋ยยูเรียอีก 250,000 ตัน อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการกำหนดว่าอินโดนีเซียจะต้องซื้อสินค้าจากจีนชนิดและปริมาณเท่าใด และยังมีได้ตกลงกันเกี่ยวกับการตรวจสอบสินค้าเข้า ในขณะนั้นอินโดนีเซียยึดถือตามคำประกาศของประธานาธิบดีเมื่อปี พ.ศ. 2508 ที่ให้ตรวจสอบสินค้าทุกชนิดที่จะส่งไปอินโดนีเซียที่ท่าของประเทศผู้ส่งออก

สำหรับผลการหารือของผู้นำทั้งสองฝ่าย รวมทั้งประเด็นค่าแถลงของนายกรัฐมนตรีลีเผิง ระหว่างการเยือนมีสาระสำคัญได้แก่²⁷

- ทั้งสองฝ่ายพอใจต่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์และจะรักษาความสัมพันธ์ไว้ให้ดีที่สุดต่างจะจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นการชั่วคราวให้แก่เจ้าหน้าที่การทูตของแต่ละฝ่ายจนกว่าจะสามารถจัดตั้งสถานเอกอัครราชทูตได้ อินโดนีเซียจะส่งเจ้าหน้าที่ไปปักกิ่งในเดือนกันยายน พ.ศ. 2533 เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งสถานเอกอัครราชทูต และทั้งสองฝ่ายจะเปิดสถานเอกอัครราชทูตระหว่างกันโดยเร็วที่สุดที่จะเป็นไปได้

- ประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้ตอบรับคำเชิญของนายกรัฐมนตรีลีเผิงที่จะไปเยือนจีน แต่ยังมีได้กำหนดวันเยือนที่แน่นอน

- เกี่ยวกับชาวจีนในอินโดนีเซีย นรม.ลีเผิง แจ้งว่ารัฐบาลจีนต้องการให้ชาวจีนโพ้นทะเลกระทำตนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศที่พำนักอาศัยและจะไม่ใช้ชาวจีนโพ้นทะเลเพื่อผลประโยชน์ของจีน (มีชาวจีนในอินโดนีเซียประมาณ 6,000,000 คน) และยืนยันว่าจีนไม่มีการติดต่อกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (PKI)

- ความสัมพันธ์กับไต้หวัน หลังจากการรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนแล้ว อินโดนีเซียจะยังรักษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับไต้หวันต่อไป แต่มิใช่อินฐานะเป็นรัฐบาลและจีนจะไม่เข้าแทรกแซงในเรื่องนี้

- ปัญหาแกมพูชา ได้มีการหารือกันอย่างละเอียด นายกรัฐมนตรีลีเผิง แจ้งว่าแม้จีนสนับสนุนกลุ่มต่อต้านสามฝ่ายในแกมพูชา แต่ก็จะไม่สนับสนุนให้เขมรแดงผูกขาดอำนาจ จีนไม่สามารถที่จะบังคับหรือพูดในฐานะเป็นตัวแทนของแกมพูชาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด จีนสนับสนุนข้อเสนอของอินโดนีเซียและฝรั่งเศส (ซึ่งเป็นประธานร่วมของที่ประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยปัญหา

27. กระทรวงการต่างประเทศ. หนังสือที่ กต.0305/80051 ลงวันที่ 22 สิงหาคม 2533

กัมพูชาที่ปารีส) ที่ว่าควรจะให้กัมพูชาทั้งสี่ฝ่าย พบเจรจากันที่จាកาร์ตาเพื่อตกลงเรื่องการจัดตั้งสภาแห่งชาติสูงสุด (SNC) จีนพร้อมที่จะดำเนินการตามความพยายามในการแสวงหาหนทางยุติปัญหากัมพูชาด้วยวิถีทางการเมือง จีนจะยุติการให้อาวุธกับกลุ่มต่อต้านถ้าเวียดนามตกลงจะถอนทหารทั้งหมดออกจากกัมพูชาภายใต้การตรวจสอบดูแลของสหประชาชาติและประเทศอื่นจะต้องยุติการให้ความช่วยเหลือทางทหารด้วย นายกรัฐมนตรีหลี่เผิงได้วิจารณ์การเปลี่ยนนโยบายของสหรัฐฯต่อกัมพูชา โดยเห็นว่าที่นั่งในสหประชาชาติของกัมพูชาควรเป็นไปตามเดิม

กรณีอาเซียน จีนตระหนักดีถึงบทบาทของอาเซียน และว่าจะพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตรและให้ความร่วมมือกับอาเซียนต่อไป พร้อมทั้งจะสนับสนุนความพยายามของอาเซียนในการธำรงรักษาสันติภาพและความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาค และสถาปนาให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพ และเป็นกลาง (ZOPFAN) อย่างไรก็ตาม จีนขอคัดค้านข้อเสนอที่จะให้มีองค์การการประชุมด้านการรักษาความมั่นคงในเอเชีย (New Security Concept) เช่นเดียวกับที่มีในยุโรปเพราะยังไม่สมควรมีในเอเชีย

ด้านการแต่งตั้งเอกอัครราชทูตประจำประเทศทั้งสอง นายอลาตส์แถลงเมื่อ 18 ตุลาคม พ.ศ.2533 ว่าอินโดนีเซียได้แต่งตั้งนายอับดุลราห์มาน กุนาดีร์จา ให้ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำปักกิ่งเป็นคนแรกหลังฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน และคาดว่านายกุนาดีร์จาจะเดินทางไปรับตำแหน่งก่อนที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตจะเดินทางเยือนจีนใน 14 - 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 ขณะที่จีนแต่งตั้งให้นายเจียนหยงเหนียน ผู้อำนวยการฝ่ายกิจการต่างประเทศของคณะมนตรีแห่งรัฐ (ตำแหน่งเทียบเท่า ครม.) เป็นเอกอัครราชทูตจีนประจำอินโดนีเซียคนแรกหลังการฟื้นฟูความสัมพันธ์²⁸

อินโดนีเซียและจีนยังได้แลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างประมุขของประเทศหลังจากฟื้นฟูความสัมพันธ์เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงในการเป็นมิตรระหว่างกันด้วย โดยประธานาธิบดีซูฮาร์โตเดินทางไปเยือนจีนเป็นครั้งแรกในรอบ 26 ปี ระหว่าง 14 - 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2533 โดยได้พบหารือกับผู้นำของจีนทั้งประธานาธิบดีหยางชางคูน นายกรัฐมนตรีหลี่เผิง และเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์เจียงเจ๋อหมิน แต่มิได้พบกับเติ้งเสี่ยวผิง และทั้ง 2 ฝ่ายได้ออกแถลงการณ์ร่วมเมื่อ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2533 สาระสำคัญดังนี้²⁹

ผู้นำทั้งสองฝ่าย เห็นพ้องกันว่า การฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน จะช่วยอำนวยความสะดวกต่อประเทศทั้งสองฝ่าย และการสร้างสรรค์สันติภาพของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก

28. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2533

29. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2533

ทั้งสองฝ่าย ได้มีการลงนามบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะกรรมการความร่วมมือว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้าและวิชาการ

เกี่ยวกับเรื่องนี้ นายราดิอุส ปราวีโร รัฐมนตรีผู้ประสานงานด้านเศรษฐกิจของอินโดนีเซีย ได้เปิดเผยถึงการพบปะกับรัฐมนตรีการค้าต่างประเทศของจีนว่า อินโดนีเซียตกลงจะส่งปุย 500,000 ตัน รวมทั้งการขายน้ำมันปาล์มและไม้อัดให้กับจีน นอกจากนี้ ในการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมดังกล่าว ฝ่ายอินโดนีเซียได้ขอร้องให้จีนตระหนักถึงการติดต่อทางเศรษฐกิจที่ไม่ควรกระทบกระเทือนการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมของอินโดนีเซีย ซึ่งรัฐบาลอินโดนีเซียยังต้องให้ความคุ้มครองอยู่

ทั้งสองฝ่ายได้แสดงความปรารถนาที่จะหารือกันต่อไป เกี่ยวกับการจัดทำความตกลงว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุน ความตกลงเพื่อหลีกเลี่ยงการเก็บภาษีซ้อน ความตกลงว่าด้วยการคมนาคมทางการเงิน และความตกลงว่าด้วยการเดินเรือทางทะเล

ทั้งสองฝ่ายได้สำรวจถึงช่องทางในการพัฒนาความร่วมมือด้านการส่งดาวเทียมและจะหารือกันต่อไป

ทั้งสองฝ่ายได้แสดงความกังวลต่อสถานการณ์ในอ่าวเปอร์เซียที่ตึงเครียดมากขึ้น และเรียกร้องให้อิรักถอนทหารออกจากคูเวต รวมทั้งเรียกร้องให้มีการฟื้นฟูรัฐบาสุเวตที่ถูกต้องตามกฎหมาย และหาทางยุติวิกฤตการณ์ด้วยสันติวิธี

ทั้งสองฝ่ายมีความเชื่อว่า ภารกิจเร่งด่วนเกี่ยวกับปัญหาแกมพูชาคือการแก้ปัญหาที่ยังค้างค้างอยู่ในเรื่องของประธานสภาสูงสุดแห่งชาติ (SNC) ซึ่งเป็นที่เข้าใจว่าสมเด็จพระสีหนุควรได้รับเลือก ทั้งสองฝ่าย ได้ให้คำมั่นต่อกันที่จะร่วมมือในการแสวงหาข้อยุติปัญหาแกมพูชาโดยเร็วอย่างสมบูรณ์ ยุติธรรม และถาวร บนกรอบการประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยปัญหาแกมพูชา (Paris International Conference on Cambodia) ทั้งนี้ ก่อนเดินทางออกจากปักกิ่ง ประธานาธิบดีชูฮาร์โตได้มีการพบปะกับสมเด็จพระสีหนุด้วย

ในเวลาต่อมาประธานาธิบดีหยางชางคุนได้เดินทางไปเยือนจีนระหว่าง 5 - 10 มิถุนายน พ.ศ. 2534 ผู้นำของทั้งสองฝ่าย ตลอดจนรัฐมนตรีต่างประเทศ และรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจได้หารือความสัมพันธ์ทวิภาคี โดยเห็นพ้องกันที่จะเพิ่มพูนความร่วมมือทั้งด้านเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำหรับปัญหาแกมพูชานั้น จีนเห็นว่าอินโดนีเซียและฝรั่งเศสในฐานะประธานร่วมการประชุมระหว่างประเทศ ว่าด้วยปัญหาแกมพูชาที่ปารีสควรดำเนินความพยายามต่อไปอีก พร้อมกันนี้ฝ่ายอินโดนีเซียเห็นด้วยกับการที่จีนจะขอเข้าเป็นประเทศคู่เจรจาของอาเซียน และจีนมีทัศนะว่าการจัดตั้งระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบใหม่นั้น จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติห้าประการ และหลักการประชุมที่บันดุงสิบประการ ทั้งนี้ ประธานาธิบดีหยางชางคุนได้แถลงย้ำในการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนอินโดนีเซียด้วยว่าจีนจะไม่

แสดงประโยชน์หรือเศรษฐกิจผ่านทางชาวจีนโพ้นทะเล กับทั้งยืนยันด้วยว่าจีนมีอิทธิพลเหนือหมู่เกาะพาราเซล และหมู่เกาะสแปรตลีย์ แต่จีนพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาคัดแย้งเรื่องนี้อย่างสันติวิธีด้วยการเจรจา³⁰

ปฏิกริยาในอินโดนีเซียหลังการตัดสินใจฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน

หลังจากข่าวการพบหารือระหว่างประธานาธิบดีซูฮาร์โตกับนายเฉียนฉีเจิน รัฐมนตรีต่างประเทศจีนที่โตเกียว เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 ว่าทั้งสองฝ่ายตกลงจะฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน ปรากฏออกสู่สาธารณชน ปฏิกริยาของฝ่ายต่าง ๆ ในอินโดนีเซียต่อประเด็นดังกล่าวมีทั้งผู้ที่เห็นด้วยและผู้ที่คัดค้าน โดยรองประธานสภาผู้แทนราษฎร (DPR) นายอาร์. ซูคาร์ตี จากพรรคโกโลการ์ แสดงความชื่นชมต่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์ดังกล่าว เรียกร้องให้ประชาชนอินโดนีเซียให้การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลอย่างเต็มที่ เพราะเป็นวิธีที่อินโดนีเซียจะสามารถรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของตนได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ของพลเรือนเช่นหนังสือพิมพ์ Kompas และ หนังสือพิมพ์ Suara Pembaruan ซึ่งตีพิมพ์ทัศนะสนับสนุนการตัดสินใจของรัฐบาลชี้ให้เห็นว่าการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนจะช่วยให้อินโดนีเซียมีความคล่องตัวมากขึ้นในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ และเป็นช่องทางในการแก้ไขประเด็นปัญหาในภูมิภาค เช่น ปัญหากัมพูชา และปัญหาหมู่เกาะสแปรตลีย์ ขณะที่หนังสือพิมพ์ของกองทัพ คือ หนังสือพิมพ์ Angkatan Bersenjata และ หนังสือพิมพ์ Berita Yudha รายงานเฉพาะข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่โตเกียวและเนื้อหาของถ้อยแถลงของนายมูร์ดิโอโนว่าด้วยการฟื้นฟูความสัมพันธ์เท่านั้น มิได้มีบทสัมภาษณ์ทัศนะของนายทหารในกองทัพต่อนโยบายดังกล่าวแต่อย่างใด และบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ดังกล่าวก็มิได้แสดงท่าทีสนับสนุนนโยบายรัฐบาลอย่างเต็มที่แต่อย่างใด³¹

ส่วนทัศนะของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจฟื้นฟูความสัมพันธ์นั้นก็ปรากฏแพร่หลายทางสื่อมวลชนเช่นกัน โดยมุ่งแสดงความสงสัยต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน หนังสือพิมพ์ Suara Karya ของพรรคโกโลการ์ ฉบับวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533 ตีพิมพ์บทบรรณาธิการระบุว่าปัญหาในประเด็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกันยังคงมีอีกมากที่ต้องรอการแก้ไข แม้รัฐมนตรีต่างประเทศนายอาลี อลาตัส จะระบุว่าได้รับคำยืนยันจากจีนว่าจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของอินโดนีเซีย แต่รัฐมนตรีอลาตัสมิได้เป็นผู้มีบทบาทในนโยบายการ

30 สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2534

31. Leo Suryadinata. "Indonesia - China Relations : A Recent Breakthrough".

ฟื้นฟูความสัมพันธ์นี้แต่อย่างไร รวมทั้งเตือนด้วยว่าแม้ดูเหมือนจีนจะเปลี่ยนทิศทางในนโยบายต่างประเทศของตนแล้วก็จริงแต่มิได้หมายความว่าคงทิศทางเดิมไปตลอด ขณะที่หนังสือพิมพ์ Merdeka ซึ่งมีแนวทางนิยมสหภาพโซเวียตก็แสดงความเห็นในบทบรรณาธิการเช่นกันว่า แม้การฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนจะเป็นเรื่องที่ดี แต่จากประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์แล้ว อินโดนีเซียควรจะจับตาดูจีนอย่างใกล้ชิด ส่วนนักการเมืองที่มีได้สังกัดรัฐบาลก็แสดงความเห็นค้านเช่นกัน โดยนายเฮช. เจ. นาโร รองประธานสภาผู้แทนราษฎร (DPR) จากพรรคร่วมพัฒนา (PPP) แสดงทัศนะว่าในการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน ควรหยิบยกประเด็นอดีตแกนนำพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (PKI) ที่ลี้ภัยอยู่ในจีนตั้งแต่ปี พ.ศ.2508 ขึ้นมาเจรจาด้วย เพราะถึงแม้คนเหล่านั้นจะอาวุโสขึ้นมากแล้วก็อาจมีกิจกรรมทางการเมืองขึ้นอีกก็ได้ รวมทั้งประเด็นสัญชาติของชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนก็จำเป็นต้องหารือด้วยเช่นกัน ตลอดจนเรียกร้องให้สภาผู้แทนราษฎรมีส่วนร่วมในกระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนด้วย ขณะเดียวกัน นายเฮช. อิมรอน โรสยาดี ประธานคณะกรรมการวิเทศสัมพันธ์ของสภาผู้แทนราษฎร จากพรรคร่วมพัฒนาเช่นกัน ระบุว่าอันที่จริงอินโดนีเซียยังไม่มี ความจำเป็นต้องเร่งรีบเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน เนื่องจาก การมีความสัมพันธ์ทางการค้าโดยตรงอย่างเดียวก็เพียงพอแล้ว อย่างไรก็ตาม เมื่อตัดสินใจแล้วก็จำเป็นต้องเพิ่มการเจรจาในรายละเอียด และประเด็นที่จำเป็นต้องหาข้อยุติให้ได้ก่อนเปิดความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างกัน ก็คือประเด็นสถานะของชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีน³²

นอกจากนั้น ยังมีเยาวชนมุสลิมอินโดนีเซียแปดกลุ่ม นำโดยสมาคมนักศึกษา มหาวิทยาลัยมุสลิม (HMI) ออกคำแถลงเรียกร้องให้ นรม. หลี่เฉิง กล่าวคำขอโทษในนามประเทศจีน ต่อกรณีที่จีนสนับสนุนการก่อกบฏของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียเมื่อปี พ.ศ.2508 และเรียกร้องให้จีนส่งตัวสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียที่อยู่ในจีนกลับไปพิจารณาคดีที่อินโดนีเซีย ซึ่งประเด็นการขอให้ฝ่ายจีนกล่าวคำขอโทษนี้ เดิมอินโดนีเซียเคยกำหนดเป็นเงื่อนไขในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ แต่ต่อมาอินโดนีเซียได้ยกเลิกเงื่อนไขนี้ คงเพียงแต่ขอให้ฝ่ายจีนให้คำมั่นว่าจะไม่เข้าแทรกแซงกิจการภายในประเทศของอินโดนีเซียเท่านั้น เรื่องนี้ได้ตกลงกันได้เมื่อครั้งที่เจียน-ฉีเจินพบกับประธานาธิบดีซูฮาร์โตเพื่อตกลงว่าทั้งสองฝ่าย จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างกันในงานพระบรมศพจักรพรรดิฮิโรฮิโตะแห่งญี่ปุ่นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532³³

สำหรับฝ่ายกองทัพและหน่วยงานด้านความมั่นคงนั้นก็เป็นที่รับรู้กันทั่วไปว่าไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าวและยังคงมีความวิตกกังวลอยู่มากต่อบทบาทของจีนที่มีศักยภาพในการเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของอินโดนีเซีย ทั้งด้านการใช้ชนชาวจีนแทรกแซงกิจการภายใน ด้าน

32. Ibid. p.693

33. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 7 สิงหาคม 2533

การเสริมกำลังทางทหารและเพิ่มบทบาทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้จะมีนายทหารระดับสูงบางรายที่มีความใกล้ชิดกับประธานาธิบดีซูฮาร์โต เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าว คือ พล.อ. ตริ สุตริสโน ผบ.ทบ. ซึ่งระบุเมื่อ 1 มีนาคม พ.ศ. 2532 ว่าประชาชนอินโดนีเซียควรให้การสนับสนุนรัฐบาลในประเด็นดังกล่าว และเชื่อมั่นว่ารัฐบาลสามารถดำเนินการฟื้นฟูความสัมพันธ์ไปพร้อม ๆ กับรักษาความมั่นคงของชาติได้³⁴ แต่ความหวาดระแวงที่มีต่อจีนก็ปรากฏในทัศนะผู้นำทางทหารที่มีต่อสาธารณชนในหลายโอกาส

พล.อ. เบ็นนี มูร์ดานี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และผู้บัญชาการทหารสูงสุดกล่าวแสดงความเห็นก่อนหน้านี้ว่า³⁵ ตนไม่ต้องการแสดงทัศนะในประเด็นดังกล่าวเพียงแต่อยากจะทำให้เห็นว่าความรู้สึกต่อต้านจีนในอินโดนีเซียยังมีอยู่มาก ซึ่งทัศนะส่วนตัวของ พล.อ. มูร์ดานี ยังคงสะท้อนความหวาดระแวงจีนแม้การสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศจะดำเนินไปนับปีแล้วก็ตาม โดยได้แสดงทัศนะในงานสัมมนาเรื่องความสัมพันธ์อินโดนีเซีย - จีน ที่จาการ์ตา เมื่อ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535 ระบุว่าจีนกำลังเสริมสร้างกำลังทางเรือในหมู่เกาะสแปรตลีย์ซึ่งกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงในภูมิภาค ซึ่งหากจีนต้องการเสริมสร้างมิตรภาพกับประเทศในภูมิภาคก็จำเป็นต้องแสดงความจริงใจให้ปรากฏเสียก่อน³⁶

ส่วน พล.อ. ชูเบียกโต ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันประเทศ (National Defence Institute/Lemhanas) แสดงทัศนะในงานสัมมนาของอาเซียน ที่จาการ์ตาเมื่อ 1 มีนาคม พ.ศ. 2532 ว่า ประเทศในภูมิภาคยังคงประเมินจีนว่ามีศักยภาพเป็นภัยคุกคามต่อตนเองอยู่ (potential threat)³⁷ และให้ทัศนะอีกครั้งเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2532 ว่า การขยายบทบาทเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของจีนในช่วงต่อไป จีนจะใช้ทั้งเครื่องมือทางการเมือง การทหาร และการบ่อนทำลาย³⁸ รวมทั้งระบุในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2532 เตือนให้รัฐบาลทบทวนนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนโดยชี้ว่าจีนยังไม่ได้ละทิ้งแนวทางที่ต้องการเป็นผู้นำขบวนการคอมมิวนิสต์ของโลก

34. Leo Suryadinata, "Indonesia - China Relations : A Recent Breakthrough", *Asian Survey*, Vol.xxx, No.7, (July 1990), : 694

35. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 7 สิงหาคม 2533

36. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2535

37. Michael Vatikiotis, "Breaking The Ice", *Far Eastern Economic Review*, (9 March 1989), : 11

38. Michael Vatikiotis., "Another Step Closer", *Far Eastern Economic Review* (30 November 1987) : 36

แต่อย่างไรก็ตาม³⁹ พล.อ. ชูเบียงโตผู้นี้ ต่อมาปฏิเสธการดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตในต่างประเทศ เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2533 หลังจากพ้นตำแหน่งเดิม เพื่อไปดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถาบันวิจัยทางยุทธศาสตร์ (Council for Strategic Studies) ซึ่งมีหน้าที่ฝึกอบรมนายทหารและเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคง โดยมีจุดยืนต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแข็งกร้าว และไม่เห็นด้วยกับนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนของรัฐบาล⁴⁰

ผู้ที่เป็นที่ทราบกันดีว่าไม่เห็นด้วยกับการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนอีกผู้หนึ่งได้แก่ พล.อ. โยกา สุกามา ผู้อำนวยการสำนักประสานงานข่าวกรองแห่งรัฐ (BAKIN) ซึ่งให้สัมภาษณ์ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2532 ว่าตนมิได้คัดค้านนโยบายดังกล่าวของรัฐบาล แต่เห็นว่าการตัดสินใจดังกล่าวเกิดขึ้นเร็วเกินไป อินโดนีเซียยังไม่มี ความจำเป็นต้องรีบเร่งฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน⁴¹ รวมทั้งย้ำในงานสัมมนาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียกับจีนในแง่การเมืองและเศรษฐกิจของมหาวิทยาลัย Darma Persada ที่จาการ์ตา เมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2532 ว่าอินโดนีเซียควรรอดูพัฒนาการทางการเมืองในจีนหลังเหตุการณ์เทียนอันเหมินก่อนว่าฝ่ายอนุรักษนิยมหรือเสรีนิยมจะขึ้นมากุมอำนาจมั่นคงได้ และจีนเองก็ขาดดุลการค้าและขาดแคลนเงินตราต่างประเทศไม่สามารถเป็นประโยชน์ต่อการค้าต่างประเทศของอินโดนีเซียแต่อย่างใด นอกจากนั้น พล.อ. โยกา สุกามา ระบุในหนังสืออัตชีวประวัติของตนด้วยว่า จีนให้การสนับสนุนทางอาวุธแก่พรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียในความพยายามทำรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2508⁴²

ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านความมั่นคงของรัฐ ทำให้เจ้าหน้าที่สังกัดสำนักประสานงานข่าวกรองแห่งรัฐหลายรายมีทัศนคติตรงกันในการมีความหวาดระแวงต่อจีนในแง่ของการเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง และแสดงทัศนคติดังกล่าวในโอกาสไม่เป็นทางการหลายครั้งด้วยกัน⁴³ เช่น พล.จ. อีราวัน ชุการ์โน ผู้ช่วยผู้อำนวยการคนที่ 1 พล.อ. วิโดโด ผู้อำนวยการกอง 16 และนายริโตงา หัวหน้าฝ่ายแผนและโครงการ และแม้ทั้งอินโดนีเซียและจีนจะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันแล้ว พล.ต. สุดิบโย ผู้อำนวยการสำนักประสานงานข่าวกรองแห่งรัฐคนใหม่ยังยืนยันเมื่อ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2534 ว่า ช้อห้ามในการเดินทางไปจีนตามคำสั่งประธานาธิบดีเมื่อปี พ.ศ. 2528 ยังคงมีผลบังคับอยู่และหน่วยงานของตนยังมีหน้าที่ตรวจสอบและอนุมัติการเดินทางไปจีน ซึ่งอนุญาตให้สามกรณี คือ เพื่อทำธุรกิจ เพื่อเข้าร่วมประชุม และเพื่อร่วมแข่งกีฬา

39. Ibid. p.36

40. "Intelligence", *Far Eastern Economic Review*, (18 January 1990) : 6 - 7

41. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 15 ตุลาคม 2532

42. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 15 ตุลาคม 2532

43. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2532

แม้จะเบียดบังกล่าวจะมีการผ่อนผันลงมากแล้วก็ตาม⁴⁴ อย่างไรก็ตาม ต่อมาข้อห้ามนี้ถูกยกเลิกไปตามคำสั่งประธานาธิบดี ลงวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2534)⁴⁵

จากเนื้อหาในส่วนที่ผ่านมามีเห็นได้ว่า ก่อนอินโดนีเซียและจีนจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน อย่างเป็นทางการในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2533 ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศได้มีพัฒนาการมาโดยลำดับ มีบุคคลและเจ้าหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนจำนวนมากที่มีบทบาทเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมในหลายลักษณะ ก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่เป็นผลสืบเนื่องต่อมาจนกระทั่งนโยบายดังกล่าวเกิดมีผลในทางปฏิบัติ เนื้อหาในส่วนต่อจากนี้ไปจะเป็นความพยายามอธิบายที่มาของการกำหนดนโยบายของอินโดนีเซียในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน

สภาพแวดล้อมทางความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงไปของอินโดนีเซีย

ความพยายามในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองมารองรับระบอบการปกครอง “ระเบียบใหม่” ของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมานั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งคือ สมมติฐานที่ว่ารัฐบาล “ระเบียบใหม่” เป็นผู้นำมาและสร้างไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยในสังคม ปราศจากภัยคุกคามต่อความมั่นคงจากทั้งภายในและภายนอก ความตื่นตัวและอ่อนไหวต่อประเด็นความมั่นคงเป็นพิเศษเกิดขึ้นจากรัฐบาล “ระเบียบใหม่” ถือว่าเรื่องดังกล่าวจะต้องแตกต่างจากรัฐบาลของประธานาธิบดีซูการ์โน เป็นความรับผิดชอบของตนโดยตรงที่จะต้องสร้างอินโดนีเซียให้มีความมั่นคงมากกว่ายุคก่อนหน้านี้ ประเด็นสำคัญที่แตกต่างกันระหว่างทัศนคติทางความมั่นคงของอินโดนีเซียยุครัฐบาลประธานาธิบดีซูการ์โนกับประธานาธิบดีซูฮาร์โตก็คือ ทัศนคติเรื่องภัยคุกคามจากภายนอก ซึ่งขณะที่อินโดนีเซียยุคซูการ์โนเชื่อว่าภัยคุกคามดังกล่าวมาจากลัทธิจักรวรรดินิยมใหม่ที่ประเทศมหาอำนาจตะวันตกนำมาใช้ อินโดนีเซียยุคซูฮาร์โตจะถือว่าภัยคุกคามสำคัญที่สุดมาจากกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ และโดยเฉพาะจากสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งถือเป็นภัยคุกคามอันดับหนึ่ง ซึ่งทัศนคติดังกล่าวปรากฏในกลุ่มผู้นำกองทัพตั้งแต่ปลายสมัยประธานาธิบดีซูการ์โน⁴⁶

44. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2534

45. สำนักนายกรัฐมนตรี. หนังสือลงวันที่ 8 สิงหาคม 2534

46. Donald E. Weatherbee. Indonesia's Security Perceptions and Policies : Implication for United State Policies (South Carolina : Institute of International Studies, University of South Carolina 1981), pp.30 - 47.

เป็นที่เชื่อกันทั่วไปว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการให้การสนับสนุนความพยายามกระทำรัฐประหารของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (PKI) เมื่อปี พ.ศ. 2508 ชุมชนชาวจีนและอินโดนีเซียเชื้อสายจีนในประเทศถูกมองว่าฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์และยอมตนเป็นเครื่องมือให้จีนใช้เป็นช่องทางในการแทรกแซงกิจการภายในและบ่อนทำลายความมั่นคงของอินโดนีเซีย แม้จะไม่มีหลักฐานที่พิสูจน์ชัดเจนได้แต่อย่างใดก็ตาม ทั้งนี้ ทศนคติหวาดระแวงเงินของชาวอินโดนีเซียมีความเป็นมาที่ยาวนานในประวัติศาสตร์ ในช่วงที่อินโดนีเซียถูกปกครองโดยเจ้าอาณานิคมดัตช์ ชาวอินโดนีเซียแท้ ๆ เห็นว่าเจ้าอาณานิคมจะให้ความสำคัญและอภิสิทธิ์ทางเศรษฐกิจแก่ชาวจีนในประเทศมากกว่าชนพื้นเมือง ขณะที่ในช่วงสงครามกลางเมืองเรียกกรองอิสรภาพจากดัตช์ในปี พ.ศ. 2488 ชาวจีนก็ให้การสนับสนุนฝ่ายเจ้าอาณานิคมมากกว่าขบวนการปฏิวัติ และหลังจากคอมมิวนิสต์สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นสำเร็จในปี พ.ศ. 2492 ชุมชนชาวจีนในอินโดนีเซียก็ตกเป็นเป้าความหวาดระแวงว่ามีศักยภาพเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของประเทศจากฝ่ายกองทัพมาโดยตลอด⁴⁷

ทศนคติเรื่องภัยคุกคามต่อความมั่นคงภายในจากจีนนี้ดูจะเป็นประเด็นที่ชนชั้นนำของ “ระเบียบใหม่” ให้ความสำคัญและฝังรากลึกในจิตใจเหนือกว่าประเด็นความมั่นคงอื่น ๆ มาก งานสัมมนาด้านนโยบายต่างประเทศในอินโดนีเซียครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2513 นั้น ผู้เข้าร่วมส่วนแต่ อุทิศเวลาส่วนใหญ่ให้กับการพิจารณาประเด็นภัยคุกคามความมั่นคงจากจีนและประเด็นชนเชื้อสายจีนในอินโดนีเซีย ภัยคุกคามจากสหภาพโซเวียต และประเทศคอมมิวนิสต์อื่น ๆ ดูจะไม่ได้ได้รับความสนใจหรือให้ความสำคัญจากสาธารณชนได้มากเท่าภัยคุกคามจากจีน แม้แต่การประกาศฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 ก็ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในสื่อมวลชนอินโดนีเซียด้วยเช่นกันว่าเป็นการตัดสินใจที่เร็วเกินไป⁴⁸

ตามทัศนะของชนชั้นนำอินโดนีเซียแล้ว สาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นเป็นอันตรายเนื่องจากมิได้เป็นเพียงคอมมิวนิสต์เท่านั้นแต่ยังมีพฤติกรรมก้าวร้าวด้วย แม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว จีนยัง

47. Leo Suryadinata. *Determinants of Indonesia's Foreign Policy : In Search of Explanation* (Singapore : Department of Political Science, National University of Singapore, 1993), p.12

48. *Ibid.* p.13

ไม่เคยใช้ปฏิบัติการทางทหารในพื้นที่ที่ไม่ใช่ดินแดนที่ประชิดติดกับดินแดนของตนแต่อย่างใดก็ตาม เมื่อพูดถึงภัยคุกคามจากจีนแล้วชาวอินโดนีเซียมักจะยกตัวอย่างการรุกรานเกาะชวาของกองทัพกูบไลซาน สมัยศตวรรษที่ 14 ซึ่งชาวชวาสามารถเอาชนะผู้รุกรานได้ ส่วนในช่วงปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างคอมมิวนิสต์จีนกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซีย (PKI) ถือว่าเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของอินโดนีเซียอย่างเห็นได้ชัด ช็อกกล่าวหาที่ว่าจีนอยู่เบื้องหลังความพยายามกระทำรัฐประหารปี พ.ศ. 2508 แม้จะไม่มีหลักฐานพิสูจน์แน่ชัด ถูกผู้นำอินโดนีเซียยกขึ้นมาอ้างครั้งแล้วครั้งเล่าว่าเป็นหลักฐานชัดเจนที่ชี้ว่าจีนมีเจตนาต้องการแทรกแซงกิจการภายในของอินโดนีเซีย เหตุการณ์พยายามรัฐประหารในครั้งนั้นส่งผลกระทบอย่างมากทางความรู้สึกที่มีต่อจีนของชนชั้นนำอินโดนีเซียทั้งรุ่นปี พ.ศ. 2488 และปี พ.ศ. 2509 แม้ว่าความพยายามยึดอำนาจรัฐของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดนีเซียในปี พ.ศ. 2469 และปี พ.ศ. 2491 ซึ่งล้มเหลวทั้งสองครั้งจะได้รับความสนับสนุนจากสหภาพโซเวียตอย่างชัดเจน ก็ไม่ทำให้ชนชั้นนำอินโดนีเซียรู้สึกว่าโซเวียตเป็นภัยคุกคามความมั่นคงมากเท่าจีน ทำให้มีผู้เชื่อว่าการมีชนชาวจีนเป็นชนกลุ่มน้อยที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่ในประเทศรวมทั้งความรู้สึกแบ่งแยกเชื้อชาติ (racism) ทางประวัติศาสตร์เป็นคำอธิบายได้ว่าทำไมอินโดนีเซียจึงหวาดระแวงจีนเป็นพิเศษ⁴⁹

แม้แต่หลังจากจีนหันมายุติการต่อสู้ทางอุดมการณ์และเริ่มต้นนโยบายสีทันสมัยในทศวรรษที่เริ่มต้นใน พ.ศ. 2523 แล้วก็ตาม อินโดนีเซียโดยเฉพาะฝ่ายกองทัพก็ยังคงกังวลว่าการพัฒนาทางทหารของจีนจะเป็นภัยคุกคามภายนอกอีกรูปแบบหนึ่งต่อความมั่นคงอินโดนีเซียด้วยเช่นกัน อินโดนีเซียยังพิจารณาถึงความเป็นไปได้ที่จีนจะขยายบทบาทของตนมากขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นพื้นที่สำคัญต่อความมั่นคงของอินโดนีเซีย ความกังวลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในความพยายามของอินโดนีเซียในการเป็นเจ้าภาพจัดประชุมระดับคณะทำงานเพื่อแสวงหาช่องทางแก้ไขปัญหาการอ้างสิทธิทับซ้อนกันในหมู่เกาะทะเลจีนใต้ระหว่างจีนกับหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายครั้งในช่วงที่ผ่านมา⁵⁰

49. Donald E. Weatherbee. Indonesia's Security Perceptions and Policies : Implication for United State Policies (South Carolina : Institute of International Studies, University of South Carolina 1981), p.31

50. Leo Suryadinata. Determinants of Indonesia's Foreign Policy : In Search of Explanation (Singapore : Department of Political Science, National University of Singapore, 1993), p.14

อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของจีนตั้งแต่ตั้งเสี้ยวผิงขึ้นสู่อำนาจได้มั่นคงในปี พ.ศ. 2520 แสดงให้เห็นว่ามุ่งสนใจกิจการภายในของตนมากขึ้น และเริ่มมีหลายฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า จีนมิได้สนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอื่น หรือ “ส่งออกการปฏิวัติ” อีกต่อไป ปัญหาชนเชื้อสายจีนในอินโดนีเซียซึ่งถูกมองว่ามีศักยภาพเป็นภัยคุกคามความมั่นคง อันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียกับจีนเริ่มเห็นว่าจะสามารถจัดการให้อยู่ภายใต้ความควบคุมได้เมื่อต้นทศวรรษที่เริ่มต้นใน พ.ศ. 2513 ชาวจีนในอินโดนีเซียที่ถือสัญชาติจีนหรือไร้สัญชาติมีอย่างน้อย 100,000 คน ซึ่งทางอินโดนีเซียถือว่าชาวจีนเหล่านี้เป็นพลเมืองจีนตามกฎหมายของจีน ซึ่งถือว่าบุตรของบิดาที่เป็นชาวจีนจะได้สัญชาติจีนด้วยไม่ว่าจะเกิดที่ใด จึงสามารถเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของอินโดนีเซียได้ หากมีผู้ใช้ชาวจีนเหล่านี้แทรกแซงกิจการภายในประเทศ รัฐบาลอินโดนีเซียจึงนำนโยบายแปลงสัญชาติอย่างขนานใหญ่ (mass naturalization) มาใช้ โดยเร่งให้สัญชาติแก่ชาวจีนเหล่านั้น ซึ่งได้รับการตอบรับด้วยดี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2529 ตัวเลขทางการระบุว่า มีชาวต่างชาติอยู่ในอินโดนีเซียราว 350,000 คน มีสิทธิเป็นพลเมืองราว 250,000 คน และปี พ.ศ. 2530 เพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็น 273,000 คน เนื่องจากการเกิดและปัจจัยอื่นๆ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ถือได้ว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้เป็นปัจจัยเรื่องภัยคุกคามความมั่นคงจากชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนลดความสำคัญลงมาก แม้ในข้อเท็จจริงแล้วกลุ่มที่คัดค้านการฟื้นฟูความสัมพันธ์ยังคงใช้ประเด็นชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีนนี้ เป็นข้ออ้างสำคัญที่ใช้โจมตีการตัดสินใจฟื้นฟูความสัมพันธ์ของรัฐบาลว่าเป็นการตัดสินใจที่เร็วเกินไป⁵¹

นโยบายต่างประเทศเชิงรุกของอินโดนีเซีย

เป็นที่น่าสังเกตว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา นโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียมีลักษณะเชิงรุกมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เริ่มต้นตั้งแต่การรับเป็นเจ้าภาพจัดประชุมครบรอบ 30 ปี การประชุมระหว่างกลุ่มประเทศเอเชีย - แอฟริกาที่บันดุง เมื่อ 24 - 25 เมษายน พ.ศ. 2528 โดยเชื่อกันว่า หวังว่าจะแสดงให้เห็นนานาชาติเห็นว่าอินโดนีเซียพร้อมที่จะมีบทบาทในเวทีโลกอีกครั้งหนึ่งแล้ว หลังจากที่มีงุนงงการให้ความสำคัญไปที่การเมืองภายในเป็นหลักมาเป็นเวลานานตั้งแต่การสถาปนา “ระบอบใหม่” ของประธานาธิบดีซูฮาร์โต การเป็นเจ้าภาพจัดประชุมดังกล่าวเป็นการฟื้นฟูพื้นที่สำคัญสำหรับอินโดนีเซียที่ต้องการเสนอตนเองสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non - Aligned Movement / NAM) ที่ประธานเก่าจะหมดวาระในปี พ.ศ. 2532 โดยนายอาลี อลาตส รองประธานาธิบดีอินโดนีเซียในขณะนั้น เดินทางเข้าร่วมประชุมกลุ่มประเทศไม่

51. Ibid. p.13

ฝักใฝ่ฝ่ายใด ที่กรุงฮาราเร่ นครหลวงของซิมบับเว ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2529 เพื่อแสวงหาเสียงสนับสนุนให้อินโดนีเซียได้ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มแนวความพยายามดังกล่าวไม่สำเร็จ แต่อินโดนีเซียยังคงดำเนินการรณรงค์อย่างจริงจังเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่อไป แม้กระทั่งประธานาธิบดีซูฮาร์โตยังต้องเดินทางไปเข้าร่วมประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดครั้งถัดไปเพื่อหาเสียงสนับสนุนด้วยตนเอง เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2536 ณ กรุงเบลเกรด ยูโกสลาเวีย แต่ยังคงพ่ายแพ้ในการลงคะแนนเสียงให้กับนิคารากัวไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม อินโดนีเซียมิได้ละความพยายามและในที่สุดได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวในปี พ.ศ. 2532 และประกาศนโยบายที่จะนำขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศหลังสงครามเย็น ในฐานะเป็นประเทศผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดด้วยผู้หนึ่ง⁵²

ทั้งนี้ความสำคัญของการเข้าร่วมประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของประธานาธิบดีซูฮาร์โตเมื่อปี พ.ศ. 2532 ได้แก่การสะท้อนให้เห็นท่าทีที่เปลี่ยนแปลงไปต่อนโยบายต่างประเทศของประธานาธิบดีซูฮาร์โตเอง ครึ่งสุดท้ายที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตเข้าร่วมประชุมกลุ่มคือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 ที่แซมเบีย เมื่อขึ้นสู่อำนาจเพียงไม่กี่ปี ในการประชุมครั้งนั้นประธานาธิบดีซูฮาร์โตถูกโจมตีจากประเทศสมาชิกที่ประชุมอย่างมากต่อนโยบายยุบเลิกพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศ และนำอินโดนีเซียเข้าไปรับความช่วยเหลือจากสหรัฐและใกล้ชิดกับตะวันตก ขณะที่การเข้าร่วมประชุมปี พ.ศ. 2532 ประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้รับการยกย่องและแสดงความยินดีอย่างกว้างขวางต่อความสำเร็จในการบริหารประเทศที่ทำให้เศรษฐกิจอินโดนีเซียขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และการเมืองมีเสถียรภาพติดต่อกันมายาวนาน⁵³

ควรสังเกตด้วยว่า หลังการเข้าร่วมประชุมกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดเมื่อปี พ.ศ. 2532 ประธานาธิบดีซูฮาร์โตมีการเยือนต่างประเทศหลายครั้งในช่วงปี พ.ศ. 2533 - 36 ซึ่งรวมถึงสหรัฐฯ สหภาพโซเวียต ยุโรป และลาตินอเมริกา เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนหน้านั้นตั้งแต่ทศวรรษที่เริ่มต้นใน พ.ศ. 2513 การเดินทางเยือนต่างประเทศที่สำคัญของประธานาธิบดีซูฮาร์โตมีขึ้นเพียงครั้งเดียวคือการเยือนยุโรปตะวันออกในปี พ.ศ. 2529 ทำให้หนังสือพิมพ์ชั้นนำของอินโดนีเซียระบุเมื่อ

52. Rizal Sukma "The Evolution of Indonesia's Foreign Policy : An Indonesia View" *Asian Survey* Vol.XXXV No.3 March 1995 pp. 313 - 314

53. Michael Vatikiotis "Indonesia's Foreign Policy in the 1990's" *Contemporary South East Asia* Vol.14 No.4, March 1993 pp.354 - 355

เดือนกันยายน พ.ศ. 2532 หลังการประชุมกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่กรุงเบลเกรดแล้วว่า ยุคใหม่ของนโยบายต่างประเทศอินโดนีเซียได้เริ่มขึ้นแล้ว⁵⁴

ก่อนหน้านี้กระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซียเป็นหน่วยงานที่เดียวที่มุ่งเสริมสร้างฐานะในเวทีโลกของประเทศผ่านองค์กรนานาชาติเช่น กลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด กลุ่ม G-77 และอื่นๆ⁵⁵ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมาเห็นได้ชัดว่าประธานาธิบดีซูฮาร์โตเป็นผู้มีส่วนร่วมและมีบทบาทโดยตรงในการริเริ่มและดำเนินนโยบายต่างประเทศที่มีลักษณะเชิงรุกมากขึ้น ซึ่งนักสังเกตการณ์ทางการเมืองในอินโดนีเซียส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าพฤติกรรมดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มสถานภาพในประชาคมโลกของตัวประธานาธิบดีซูฮาร์โตเอง เพื่อเสริมสร้างความชอบธรรมทางการเมืองภายในประเทศในช่วงก่อนการเลือกตั้งประธานาธิบดีวาระใหม่ในปี พ.ศ. 2536 ขณะที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตเองแถลงต่อสภาที่ปรึกษาประชาชน (MPR) เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2533 ว่าอินโดนีเซียได้พัฒนาระบบการเมืองและเศรษฐกิจที่มั่นคงและมีเสถียรภาพพอที่จะมีนโยบายต่างประเทศเชิงรุกและมีบทบาทมากขึ้นได้แล้ว⁵⁶

นโยบายสำคัญของอินโดนีเซียอีกนโยบายหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงที่อินโดนีเซีย เปลี่ยนไปมีบทบาทในนโยบายต่างประเทศเชิงรุกมากขึ้น คือความพยายามที่จะเข้าไปมีบทบาทหลักในการแก้ปัญหาแกมพูชา โดยเฉพาะการเป็นเจ้าภาพการจัดประชุมการแก้ปัญหาแกมพูชาอย่างไม่เป็นทางการที่จาการ์ตา (Jakarta Informal Meeting / JIM) สามครั้งในปี พ.ศ. 2531 และ พ.ศ. 2532 รวมทั้งความพยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์กับเวียดนาม ด้วยการแลกเปลี่ยนการเยือนระดับรัฐมนตรีต่างประเทศและผู้บัญชาการทหารสูงสุดของทั้งสองฝ่าย ซึ่งอินโดนีเซียต้องการแสดงความเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาแกมพูชาให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่อย่างไรก็ดีแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าวยังไม่สำเร็จเท่าที่ควรและนโยบายดังกล่าวนี้ก็มีความเชื่อมโยงใกล้ชิดกับนโยบายฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีน เนื่องจากความพยายามใดๆ ในการแก้ปัญหาแกมพูชาจะไม่มีทางมีความคืบหน้าได้โดยปราศจากความร่วมมือจากจีนในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนสำคัญทั้งด้านการเมืองและด้านอาวุธยุทโธปกรณ์แก่กลุ่มต่อต้านเขมรสามฝ่าย⁵⁷

54. Ibid. p.355

55. Michael Vatikiotis, "Bidding for a Larger Role" *Far Eastern Economic Review* (14 April 1988) : 31 - 38

56. Michael Vatikiotis "Indonesia's Foreign Policy in the 1990's" *Contemporary South East Asia* Vol.14 No.4, (March 1993) : 354 - 354

57. กระทรวงการต่างประเทศ หนังสือที่ กต 0305/80051 ลงวันที่ 22 สิงหาคม 2533

ขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปก็มีส่วนเร่งการตัดสินใจฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนของอินโดนีเซียเช่นกัน นับแต่ประธานาธิบดีออร์บาซอฟแห่งสหภาพโซเวียตประกาศเมื่อปี พ.ศ. 2531 ว่าโซเวียตมีนโยบายปรับความสัมพันธ์กับจีนเพื่ออยู่ดีความเป็นปรปักษ์ระหว่างกัน และต่อมาทั้งสองฝ่ายจัดให้มีการประชุมสุดยอดขึ้นที่ปักกิ่งในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2532 ทำให้อินโดนีเซียมีความรู้สึกมากขึ้นว่าหากยังไม่ตัดสินใจในประเด็นดังกล่าวให้เร็วขึ้น อินโดนีเซียอาจจะถูกทิ้งให้ล้าหลังไม่ทันกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไป⁵⁸

อย่างไรก็ดี ปัจจัยสำคัญที่สุดที่ช่วยให้อินโดนีเซียตัดสินใจฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนในปี พ.ศ. 2532 น่าจะเป็นความต้องการอย่างจริงจังที่จะแสดงบทบาทมากขึ้นในเวทีโลก โดยเฉพาะต้องการเป็นผู้นำในขบวนการกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและการแก้ปัญหาแกมพูชา หากอินโดนีเซียยังไม่สามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ผู้มีฐานะสำคัญในกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด อินโดนีเซียคงจะถูกมองจากสมาชิกกลุ่มซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีกับจีนและ/หรือโซเวียตว่าเป็นประเทศผู้ฝักใฝ่ตะวันตกมากกว่าจะมีจุดยืนไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดจริง ซึ่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนจะช่วยให้ภาพลักษณ์อินโดนีเซียในกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดดีขึ้นมาก แม้แต่กับสหภาพโซเวียตเอง อินโดนีเซียก็แสดงความต้องการจะปรับความสัมพันธ์ด้วย โดยเฉพาะประธานาธิบดีซูฮาร์โตเองก็มีกำหนดการจะเยือนมอสโกในปี พ.ศ. 2532 นั้นเอง ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามีจุดประสงค์ต้องการจะมีเสียงสนับสนุนในที่ประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดจากสมาชิกที่มีความสัมพันธ์อันดีกับโซเวียต ขณะเดียวกันการแก้ปัญหาแกมพูชาก็จะสามารถคืบหน้าไปได้มากเมื่อจีนให้ความร่วมมือในกระบวนการดังกล่าว

ผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ใกล้ชิดประธานาธิบดี

ผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมทางเศรษฐกิจที่จะได้รับการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างอินโดนีเซียกับจีนก็เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการตัดสินใจ โดยเฉพาะจากการผลักดันของกลุ่มธุรกิจที่มีความใกล้ชิดกับประธานาธิบดีซูฮาร์โต ซึ่งแกนหลักที่ทำหน้าที่ผลักดันก็คือ นักธุรกิจในสภาการค้าและอุตสาหกรรมของอินโดนีเซีย (KADIN) สองราย คือ นายโปโรโบสุเทเดโจ ญาติของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ผู้ดำรงตำแหน่งรองประธานสภาการค้าและอุตสาหกรรม กับนายสุวิกต์-โมโน กิตาร์โซโจโน ซึ่งเป็นญาติกับประธานาธิบดีซูฮาร์โตเช่นเดียวกัน ส่วนนักธุรกิจทั่วไปนั้นก็มี

58. Michael Vatikiotis, "Indonesia's Foreign Policy in the 1990's", *Contemporary South East Asia* Vol.14 No.4, (March 1993) : 354 - 356

ความสนใจทางการค้ากับจีนอย่างคึกคักเช่นเดียวกัน โดยนับแต่อินโดนีเซียกับจีนสถาปนาความสัมพันธ์ทางการค้าโดยตรงระหว่างกันตั้งแต่ พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา มีนักธุรกิจอินโดนีเซียอย่างน้อย 800 รายที่เดินทางไปติดต่อธุรกิจกับจีน ขณะที่มิฉะนั้นที่รัฐวิสาหกิจด้านการค้าของจีนกว่า 1000 รายที่เดินทางมาอินโดนีเซีย⁵⁹ สภาการค้าและอุตสาหกรรมยังได้เป็นผู้ผลักดันให้สำนักงานกำกับดูแลการขนส่งทางเรือของอินโดนีเซีย ได้รับอนุญาตให้ไปตั้งสำนักงานสาขาในจีนเพื่อช่วยให้กระบวนการทางศุลกากรสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นมากกว่าเดิม และมากกว่าการค้าผ่านประเทศที่สาม เช่นฮ่องกง และสิงคโปร์ เพื่อให้การค้าโดยตรงระหว่างกันขยายตัวมากยิ่งขึ้น ซึ่งสำนักงานดังกล่าวอยู่ภายใต้คณะกรรมการการค้าของสภาการค้าและอุตสาหกรรม โดยมีผู้บริหารส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจจากบริษัทขนส่งทางเรือของเอกชนชื่อ ทริโคลา ลอยด์ (Trikola Lloyd) ซึ่งบุตรชายคนที่สองของประธานาธิบดีซูฮาร์โต นายบัมบัง ตริฮัตโมโจ เป็นผู้ถือหุ้นร้อยละ 40 นอกจากนี้ธนาคารพาณิชย์อินโดนีเซียที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้ดำเนินการติดต่อชำระหนี้จากการค้าระหว่างประเทศกับ Bank of China ของจีนมีทั้งหมดสามราย และลงธนาคารในจำนวนนั้นได้แก่ Bank Central Asia และ Bank Umum National ซึ่งเป็นของนายลิว เซียว เลื่อง นักธุรกิจอินโดนีเซียเชื้อสายจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประธานาธิบดีซูฮาร์โต และเชื่อกันทั่วไปว่าเป็นผู้สนับสนุนทางการเงินให้กับประธานาธิบดีซูฮาร์โตมาตั้งแต่ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารในวากลางช่วงทศวรรษที่เริ่มใน พ.ศ. 2493⁶⁰

ความสัมพันธ์ระหว่างประธานาธิบดีซูฮาร์โตและกองทัพ⁶¹

อาจกล่าวได้ว่าการแสดงบทบาททางการเมืองของกองทัพอินโดนีเซียในยุคประธานาธิบดีซูฮาร์โตที่เต็มไปด้วยการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายต่อสู้กันทางการเมืองเป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้ประธานาธิบดีซูฮาร์โตถือเป็นภารกิจสำคัญอันดับต้น ๆ ที่จะต้องยุติการแบ่งฝักฝ่ายทางการเมืองและสร้างสายการบังคับบัญชากองทัพไว้ได้การควบคุมอย่างเด็ดขาดของตนเพื่อเป็นหลักประกันของเสถียรภาพทางการเมืองของ “ระบอบใหม่” โดยที่นายทหารอาวุโสรุ่นเดียวกับประธานาธิบดี

59. Hamish McDonald, “Breaking The Ice”, *Far Eastern Economic Review* (9 March 1989), : 10.

60. Michael Vatikiotis, “Another Step Closer”, *Far Eastern Economic Review*. (30 November 1987), : 36

61. Salim Said “Suharto’s Armed Forces : Building a Power Base in New Order Indonesia, 1966 - 1998”, *Asian Survey*, Vol.XXXIII, No.6 (June 1998), : 535 - 545

ชูฮาร์โตจำนวนหลายรายถูกสังหารระหว่างความวุ่นวายในการพยายามกระทำรัฐประหารในเดือนกันยายน พ.ศ. 2508 การเข้าควบคุมกองทัพทั้งสามเหล่าอย่างเบ็ดเสร็จของประธานาธิบดีชูฮาร์โตหลังสถาปนาการปกครอง “ระบียบใหม่” จึงเป็นไปได้โดยง่าย โดยเริ่มต้นจากการปลดนายทหารครั้งใหญ่ โดยเฉพาะผู้ฝึกฝั้ลัทธิคอมมิวนิสต์และผู้จงรักภักดีต่ออดีตประธานาธิบดีซูการ์โน ในข้อหาพัวพันความพยายามก่อรัฐประหารและก่อความไม่สงบ ปรับโครงสร้างการบังคับบัญชาลดอำนาจหน้าที่ด้านการคุมกำลังของผู้บัญชาการเหล่าทัพ ยุบเลิกหน่วยงานด้านข่าวกรอง, งบประมาณ, วางแผน และการเมืองที่แยกเป็นเอกเทศของกองทัพ ตลอดจนลดกำลังรบของหน่วยรบพิเศษ การตั้งอำนาจทั้งด้านควบคุมและบริหารจากเหล่าทัพต่าง ๆ มารวมศูนย์ไว้ที่กองบัญชาการทหารสูงสุดทำให้ประธานาธิบดีชูฮาร์โตสามารถควบคุมกองทัพได้อย่างเป็นเอกภาพ และยุติการมีบทบาททางการเมืองอย่างอิสระของกองทัพได้สำเร็จตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา ภายใต้การควบคุมจากรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมและผู้บัญชาการทหารสูงสุดซึ่งตนดำรงตำแหน่งควบคู่กัน

ประธานาธิบดีชูฮาร์โตยังคงสามารถดำรงตำแหน่งผู้นำทั้งทางการเมืองและการทหารได้อย่างมั่นคงในทศวรรษที่เริ่มใน พ.ศ. 2513 โดยอาศัยผู้ช่วยใกล้ชิดและซื่อสัตย์ที่สำคัญที่สุดสองรายคือ พล.ต.อาลี มูร์โตโป ผู้รับผิดชอบด้านข่าวกรองทางทหาร กับ พล.อ.สุมิโตร รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการกองบัญชาการรักษาระบียบและความมั่นคง(Kopkamtib) ในช่วงเวลาดังกล่าว ประธานาธิบดีชูฮาร์โตอาศัยการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารผู้ใกล้ชิดกับตนเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมกองทัพไว้ได้อำนาจส่วนตัวของตน ในขณะที่นั้นนายทหารที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในกองทัพ ถ้ามิได้เป็นผู้ใกล้ชิดและซื่อสัตย์กับประธานาธิบดีมาเป็นเวลานาน เช่น พล.อ.เบ็นนี มูร์ดานี พล.ร.อ.สุโตโม และ พล.อ.โยกา สุกามา ก็ต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติด้อยเกินกว่าจะทำทลายอำนาจของประธานาธิบดีชูฮาร์โตได้ เช่น พล.อ.มาราเดิน บังกาเบียน และ พล.อ.โมฮัมหมัด ยูซุฟ ซึ่งควบคุมกองกำลังในพื้นที่หมู่เกาะห่างไกลจากเกาะชวา

อย่างไรก็ตาม นายทหารในกองทัพก็มิได้เห็นด้วยกับการปกครอง “ระบียบใหม่” ของประธานาธิบดีชูฮาร์โตไปเสียทั้งหมด ในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2520 นายทหารในวิทยาลัยเสนาธิการทหารบก (Army Staff and Command School/SESKOAD) เผยแพร่เอกสารที่มีสาระสำคัญเรียกร้องให้กองทัพวางตนเป็นสถาบันแห่งชาติที่อยู่เหนือการเมือง และยุติการเป็นเครื่องมือให้กับฝ่ายทางการเมืองใด ๆ อันหมายถึงการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มโกลดาร์ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นโดยกลุ่มนายทหารนอกราชการที่เรียกตนเองว่ากลุ่มเพื่อการศึกษาและสื่อสาร (Forum for Study and Communication) ซึ่งออกจดหมายเปิดผนึก

สนับสนุนแนวคิดกองทัพอยู่เหนือการเมืองและเพิ่มเติมรายละเอียดทางทฤษฎีให้มากขึ้นอีก ที่สำคัญกว่านั้นก็คือแนวคิดดังกล่าวถูกขานรับโดย พล.อ.วิโดโด ผู้บัญชาการทหารบกและผู้ใกล้ชิดกับประธานาธิบดีซูฮาร์โตมาเป็นเวลานาน กับ พล.อ.มูฮัมหมัด ยูซุฟ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกด้วย

แต่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตยังคงสามารถควบคุมสถานการณ์ให้ยังคงดำเนินไปตามแนวทางที่ตนต้องการได้ โดยยืนยันในสุนทรพจน์ระหว่างการตรวจพลนายทหารประจำปี พ.ศ. 2523 ว่ากองทัพยังคงมีหน้าที่สนับสนุนกลุ่มโกลคาร์ และไม่สามารถแยกตัวออกจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองและสังคมของประเทศได้ ประธานาธิบดีซูฮาร์โตยังได้ลงโทษนายทหารระดับสูงที่มีแนวโน้มขัดแย้งกับระบอบการปกครองของตน โดยย้าย พล.อ.วิโดโด ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก หลังจากดำรงตำแหน่งได้ไม่ถึงสองปี ซึ่งปกติจะดำรงตำแหน่งสี่ถึงห้าปี ตลอดจนย้ายนายทหารผู้ใกล้ชิดกับตนเข้ามาในตำแหน่งที่สามารถกำกับงานของ พล.อ.มูฮัมหมัด ยูซุฟ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้ใกล้ชิดเพื่อเป็นหลักประกันว่า พล.อ.ยูซุฟ ไม่สามารถใช้อำนาจหน้าที่ของตนไปในทางขัดขวางการดำเนินงานทางการเมืองของรัฐบาล โดยให้ พล.ร.อ.สุโดโม มาดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารสูงสุดที่รายงานตรงต่อประธานาธิบดี และควบตำแหน่งผู้บัญชาการ KopKamtib ด้วย ตลอดจนได้ พล.อ.เบ็นนี มูร์ดานี มาเป็นเจ้ากรมข่าวทหารและผู้ควบคุมด้านการข่าวของ KopKamtib

ประธานาธิบดีซูฮาร์โต ยังคงเพิ่มอำนาจการควบคุมกองทัพให้มั่นคงยิ่งขึ้น หลังจากพรรคโกลคาร์ครองเสียงข้างมากในการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2525 แล้ว ด้วยการแต่งตั้งให้ พล.อ.มูร์ดานี เข้าดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทน พล.อ.ยูซุฟ ในปี พ.ศ. 2526 ซึ่งก่อความประหลาดใจอย่างมากทั้งในและนอกกองทัพ เพราะนอกจากจะมีได้อยู่ในลำดับอาวุโสแล้ว ยังเป็นเรื่องแปลกที่นายทหารที่รับผิดชอบด้านการข่าวมาตลอดจะมาดำรงตำแหน่งในสายการคุมกำลัง อย่างไรก็ตาม พล.อ.มูร์ดานี สามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเครื่องมือที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตใช้เพื่อควบคุมกองทัพได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลังจากดำรงตำแหน่งไม่นาน พล.อ.มูร์ดานี ก็โยกย้ายนายทหารอาวุโสรุ่นผ่านสงครามกัวเกราช (1945 Generation) เกือบทั้งหมดออกจากตำแหน่งคุมกำลัง แล้วแทนที่ด้วย นายทหารรุ่นใหม่ที่จบจากสถาบันทางทหารของรัฐ รวมทั้งปรับโครงสร้างสายการบังคับบัญชาด้วยการยกเลิกกองบัญชาการระหว่างภาค (Interregional Defence Command) เปลี่ยนให้กองบัญชาการระดับภาค (Regional Military Command) อยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรงของกองบัญชาการทหารสูงสุดแทน

พล.อ. มุรธาดานี ซึ่งดำรงตำแหน่งทั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการกองบัญชาการรักษาระเบียบและความมั่นคงยังปฏิบัติตามแนวทางที่ช่วยให้ประธานาธิบดีซูฮาร์โตสามารถควบคุมระบบการเมืองได้อย่างเข้มงวดด้วยการเฝ้าระวังความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มนายทหารนอกราชการอย่างใกล้ชิด รวมทั้งเผยแพร่แนวคิดอำนาจทหารประจำการไม่ควรมึบบทบาททางการเมืองนอกเหนือจากแนวทางของรัฐบาล และแม้มิได้ห้ามนายทหารให้ติดต่อกับนักวิชาการพลเรือน แต่ก็ไม่ส่งเสริม เพราะ พล.อ.มุรธาดานี เห็นว่ากลุ่มดังกล่าวมีความเป็นตะวันตกเกินไปและมีส่วนที่เป็นปัจจัยสร้างความไร้เสถียรภาพในระบบการเมือง

อย่างไรก็ตาม ความไว้วางใจที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตมีให้กับ พล.อ.มุรธาดานี ก็เริ่มถอยลงในเวลาไม่กี่ปีต่อมา โดยเชื่อกันว่าความกินแหนงแคลงใจระหว่างบุคคลทั้งสองเริ่มต้นจากการที่ พล.อ.มุรธาดานี แนะนำให้ประธานาธิบดีซูฮาร์โตให้ความสนใจหรือควบคุมการประกอบธุรกิจโดยอาศัยอภิสิทธิ์ของครอบครัวประธานาธิบดีซูฮาร์โตเองให้มากขึ้น หลังจากกิจกรรมดังกล่าวมีแนวโน้มจะแผ่ขยายไปเรื่อย ๆ จนยากจะยุติ คำแนะนำดังกล่าวถือเป็นความผิดพลาดสำคัญของ พล.อ.มุรธาดานี ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากความมั่นใจที่ว่าตนสามารถควบคุมกองทัพไว้ได้อำนาจของตนได้อย่างสมบูรณ์และถือว่าตนเป็นผู้ใกล้ชิด และได้รับความไว้วางใจจากประธานาธิบดีซูฮาร์โตมาเป็นเวลานานก็ได้ แต่จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ประธานาธิบดีซูฮาร์โตปฏิเสธคำแนะนำดังกล่าวและเริ่มเห็นว่าคำแนะนำนี้สะท้อนถึงความมั่นใจของ พล.อ.มุรธาดานี ว่าตนสามารถสร้างฐานอำนาจส่วนตัวขึ้นในกองทัพได้สำเร็จและอาจหมายถึงเป็นอิสระจากการควบคุมของประธานาธิบดีเองด้วย

จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งดังกล่าวเริ่มขยายกว้างขวางขึ้นในช่วงการรณรงค์หาเสียงของพรรคการเมือง สำหรับการเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2530 ซึ่งมีข่าวลือว่า พล.อ.มุรธาดานี ให้การสนับสนุนผู้สมัครของพรรคประชาธิปไตยอินโดนีเซีย (PDI) แทนที่จะเป็นพรรคโกลคาร์ แต่ พล.อ.มุรธาดานี กล่าวปฏิเสธในเวลาต่อมา และในที่สุดจุดแตกหักระหว่างความสัมพันธ์ของประธานาธิบดีซูฮาร์โตกับ พล.อ.มุรธาดานี ก็มาถึงเมื่อฝ่ายแรกปลดฝ่ายหลังจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นเวลาก่อนจะครบวาระการดำรงตำแหน่งเพียงไม่กี่สัปดาห์ และแต่งตั้ง พล.อ.ตรี สุตรีสิน ดำรงตำแหน่งแทน ผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองส่วนมากเชื่อว่าการตัดสินใจดังกล่าวมีขึ้นเพื่อป้องกันมิให้ พล.อ.มุรธาดานี สามารถขัดขวางความตั้งใจของประธานาธิบดีซูฮาร์โตที่ต้องการให้ พล.ท.สุตารโมโน ประธานกลุ่มโกลคาร์ ขณะนั้นได้รับเลือก

จากสภาที่ปรึกษาประชาชน (MPR) ให้ดำรงตำแหน่งรองประธานาธิบดีในการเปิดประชุมเดือน มีนาคม พ.ศ. 2531⁶²

แม้กระนั้นก็ตาม ความตั้งใจดังกล่าวของประธานาธิบดีซูฮาร์โตก็ได้บรรลุผลตามต้องการอย่างสมบูรณ์ เพราะแม้ พล.ท. สุฮาร์โมโน จะได้รับเลือกเป็นรองประธานาธิบดีจริง แต่กระบวนการสรรหาที่พบกับความวุ่นวายมาก เมื่อนายทหารที่ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาที่ปรึกษาประชาชนบางกลุ่มพยายามเสนอชื่อนายจอห์น นาโร ประธานพรรครวมพัฒนา (PPP) ซึ่งมีได้ร่วมรัฐบาลขึ้นเป็นตัวเลือกหนึ่งในการเลือกตัวรองประธานาธิบดีเพื่อขัดขวางทางการเมือง พล.ท. สุฮาร์โมโน ขณะที่ พล.จ. อิบรอฮิม ซาเลห์ สมาชิกสภาฯ สายทหารอีกผู้หนึ่งก็ก่อความวุ่นวายด้วยการประท้วงยึดบัลลังก์ประธานสภาฯ เพื่อโต้แย้งการเสนอชื่อ พล.ท. สุฮาร์โมโน และสนับสนุนนายนาโรแทน เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เชื่อมกันทั่วไปในสื่อมวลชนว่าผู้บงการอยู่เบื้องหลังก็คือ พล.อ. มูร์ดานี นั่นเอง⁶³

อย่างไรก็ดี ประธานาธิบดีซูฮาร์โตยังคงแก้ไขปัญหาด้วยความระมัดระวัง โดยมีได้กำจัด พล.อ. มูร์ดานี ออกจากกิจกรรมทางการเมืองอย่างเด็ดขาดทันที ประธานาธิบดีซูฮาร์โตแต่งตั้งให้ พล.อ. มูร์ดานี ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมในคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ของตนหลังจากได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีสมัยที่ห้าในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าตำแหน่งดังกล่าวในอินโดนีเซียเป็นเพียงผู้รับผิดชอบด้านงานธุรการมากกว่าจะมีบทบาทด้านการบังคับบัญชาหรือกำหนดนโยบายใด ๆ พล.อ. มูร์ดานี ยอมรับตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมเพียงสมัยเดียว หลังจากประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีสมัยที่หกในปี พ.ศ. 2536 พล.อ. มูร์ดานี ก็มีได้มีชื่อในสมาชิกคณะรัฐมนตรีแต่อย่างใด เขาได้รับข้อเสนอให้ไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำกรุงวอชิงตัน แต่เจ้าตัวปฏิเสธ

แม้หลังจากปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา พล.อ. มูร์ดานี แทบจะไม่ปรากฏข่าวในสื่อมวลชนว่ามีกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ แต่ผู้คนจำนวนมากยังเชื่อว่า พล.อ. มูร์ดานี ยังคงมีบทบาทอยู่เบื้องหลังที่ไม่เป็นที่รู้กันทั่วไป ทั้งนี้อาจจะเนื่องจาก พล.อ. มูร์ดานี รับผิดชอบตำแหน่งสูงสุดของ

62. Michael Vatikiotis, "Breaking New Ground", *Far Eastern Economic Review* (24 March 1988) : 20 - 21

63. Rodney Tasker, "Ole Soldiers Never Die," *Far Eastern Economic Review* (21 April 1988) : 11

งานข่าวกรองทางทหารติดต่อกันมากกว่า 10 ปี และเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกถึงห้าปี ที่ทำให้เชื่อกันว่า พล.อ. มุรด์านี ยังคงมีอิทธิพลทางการเมืองผ่านทางอดีตผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนมากที่ยังคงดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในหน่วยงานด้านการข่าวและความมั่นคง รวมถึงนายทหารผู้ใต้บังคับบัญชาและรุ่นน้องจากโรงเรียนนายร้อยอีกมากที่ได้รับการเลื่อนขั้นให้ดำรงตำแหน่งสำคัญระหว่าง พล.อ. มุรด์านี ยังดำรงตำแหน่งสำคัญในกองทัพ ความเชื่อดังกล่าวนี้อิทธิพลมากจนแม้ในปัจจุบันก็ยังมีผู้เชื่อว่า พล.อ. มุรด์านี ยังมีอำนาจอยู่เบื้องหลังวงการเมืองอินโดนีเซียอย่างลับ ๆ และเหตุผลที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตต้องกีดกัน พล.อ. มุรด์านี ก็คือการวิพากษ์วิจารณ์การทำธุรกิจของครอบครัวประธานาธิบดีแต่อย่างใด ในจำนวนผู้หวาดระแวง พล.อ. มุรด์านี ยังรวมถึงกลุ่มผู้นำองค์กรการเมืองของอิสลามโดยทั่วไปด้วย เนื่องจากตัว พล.อ. มุรด์านี นับถือศาสนาคริสต์ และเชื่อว่าเขาคัดเลือกและสนับสนุนในเฉพาะผู้นับถือศาสนาคริสต์ด้วยกันให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทั้งในกองทัพและในระบบราชการพลเรือน แต่จะไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม เป็นที่เห็นได้ชัดเจนว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ประธานาธิบดีซูฮาร์โต ดำเนินงานอย่างจริงจังในการขจัดอิทธิพลของ พล.อ. มุรด์านี ในกองทัพให้หมด ไม่ว่าจะเป็นการย้ายนายทหารผู้ใกล้ชิด พล.อ. มุรด์านี ไปไว้ในตำแหน่งที่ไม่มีความสำคัญ ไม่ได้รับการเลื่อนขั้นตามที่ควรได้ หรือแม้แต่ไม่ได้รับการเลื่อนขั้นเลย แม้แต่การแต่งตั้ง พล.อ. ไฟซาล ตันจุง จากวิทยาลัยเสนาธิการทหารให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดแทน พล.อ. เอ็ดดี้ สุตราจัต ที่เพิ่งรับตำแหน่งได้เพียงสามเดือนเมื่อปี พ.ศ. 2536 หรือการยุบเลิกสำนักข่าวกรองทางยุทธศาสตร์ (Strategic Intelligence Agency) เพื่อจัดตั้งสำนักข่าวกรองทางทหาร (Armed Forces Intelligence Agency) แทนในปี พ.ศ. 2537 ก็ยังมีผู้เชื่อว่าเป็นเพราะประธานาธิบดีซูฮาร์โตยังคงต้องการกำจัดอิทธิพลของ พล.อ. มุรด์านี อยู่แม้ฝ่ายหลังจะพ้นจากตำแหน่งทางราชการใด ๆ มาหลายปีแล้วก็ตาม

วิเคราะห์การตัดสินใจการฟื้นฟูความสัมพันธ์

ลักษณะเด่นที่สังเกตเห็นได้ชัดของการตัดสินใจฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างอินโดนีเซียกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2533 ก็คือความเคลื่อนไหวทุกขั้นตอนของทางฝ่ายอินโดนีเซียอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างใกล้ชิดของประธานาธิบดีซูฮาร์โตมาโดยตลอด นับตั้งแต่การสถาปนาการค้าโดยตรงระหว่างกันเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2528 นักธุรกิจคนสำคัญผู้เดินทางไปจีนเพื่อแสวงหาช่องทางการค้าตามข้อตกลงดังกล่าว คือ รองประธานสภาการค้าและอุตสาหกรรมของอินโดนีเซีย (KADIN) นายโพรโบสุเทตโจ ญาติของประธานาธิบดีซูฮาร์โต หลังจากทำความเข้าใจตกลงระหว่างกันแล้ว ประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้ออกกฤษฎีกา (presidential decree) ในปีเดียวกันให้จัดตั้งสำนักงานประสานงานสำหรับเป็นช่องทางหรือด้านการค้าระหว่าง

อินโดนีเซีย - จีน โดยผู้บริหารสูงสุดขององค์กรดังกล่าวคือ พล ต. มูร์ติโอโน เลขาธิการแห่งรัฐ (state secretary) อันเป็นผู้ใกล้ชิดของประธานาธิบดีซูฮาร์โตมาเป็นเวลานาน⁶⁴ แม้แต่ในเรื่องเล็ก ๆ เช่น ปัญหาผู้แทนจีนที่เข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการว่าด้วยเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียแปซิฟิก (ESCAP) ครั้งที่สี่ที่จาการ์ตา เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2531 ประท้วงเจ้าภาพที่ไม่ชักธงสาธารณรัฐประชาชนจีนหน้าสถานที่ประชุม เพราะเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงอ้างว่าประเทศทั้งสองมิได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน ก็เชื่อกันว่าประธานาธิบดีซูฮาร์โตเป็นผู้สั่งให้ชักธงสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ต่อไป⁶⁵ ส่วนการหารือระหว่างผู้แทนถาวรประจำสหประชาชาติของอินโดนีเซียกับจีนอันเป็นช่องทางสำคัญสำหรับเจรจาประเด็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน ตั้งแต่ปี 2528 เป็นต้นมา ก็กระทำอย่างลับ ๆ ภายใต้การควบคุมของสำนักเลขาธิการแห่งรัฐและพล อ. มูร์ติโอโน มาโดยตลอด ซึ่งก่อให้เกิดความไม่พอใจมากสำหรับกระทรวงต่างประเทศอินโดนีเซีย⁶⁶

นอกจากนั้น การเยือนจีนอย่างไม่เป็นทางการของนายอิบนู สุโตโว ประธานสภาภาคอินโดนีเซีย อดีตผู้อำนวยการบริษัทน้ำมันแห่งชาติ (Pertamina) เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2531 หรือหนึ่งเดือนก่อนทั้งสองฝ่ายประกาศจะฟื้นฟูความสัมพันธ์ เชื่อว่ามีจุดประสงค์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ หลังจากนายสุโตโว ได้รับการรับรองจากฝ่ายจีนในระดับเดียวกับอัครทูตของรัฐบาล แม้ทั้งสองประเทศจะยังไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันและได้พบกับเจ้าหน้าที่อาวุโสของจีนหลายราย ก่อนจะกลับมารายงานโดยตรงต่อประธานาธิบดีซูฮาร์โตถึงท่าทีของจีน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตแล้วและไม่มีแนวโน้มจะแทรกแซงกิจการภายในของอินโดนีเซียแต่อย่างใด⁶⁷

ที่สำคัญก็คือ ในการประกาศต่อสาธารณะว่าอินโดนีเซียจะฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 ที่กรุงโตเกียว นั้น เจ้าหน้าที่ระดับรัฐมนตรีเพียงผู้เดียวที่อยู่ร่วมกับประธานาธิบดีซูฮาร์โตในขณะนั้นก็คือ พล ต. มูร์ติโอโน เลขาธิการแห่งรัฐ ผู้ที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตกำหนดให้รับผิดชอบดูแลความสัมพันธ์กับจีนตลอดช่วงหลายปีที่ผ่านมา และเป็นคู่เจรจา

64. Foreign Broadcast Information Service , Sinar Harapan (18 June 1986) , : 1, 11

65. "Intelligence," Far Eastern Economic Review (21 April 1988) , : 11

66. Michael Vatikiotis, "Another Step Closer", Far Eastern Economic Review (30 November 1987) : 36

67 "Intelligence". Far Eastern Economic Review (5 January 1989) , : 8

ของนายเจียนฉีเจิน รัฐมนตรีต่างประเทศจีนก่อนฝ่ายหลังจะพบกับซูฮาร์โต ประธานาธิบดี ขณะที่ นายอาลี อลาตัส รัฐมนตรีต่างประเทศกำลังติดภารกิจอื่นและมิได้เดินทางร่วมกับคณะของ ประธานาธิบดีซูฮาร์โตไปยังญี่ปุ่นด้วยแต่อย่างใด⁶⁸

แต่ขณะเดียวกัน หลังจากการประกาศว่าจะฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่โตเกียวผ่านไปแล้วการ เจรจาระดับเทคนิคนั้นกระทำโดยกระทรวงการต่างประเทศโดยตลอด นับตั้งแต่การเจรจาที่ จาการ์ตาในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2532 ระหว่างอธิบดีกรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ อินโดนีเซียกับรัฐมนตรีช่วยว่าการต่างประเทศของจีน การเจรจาที่ปักกิ่งในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2533 ระหว่างเจ้าหน้าที่อาวุโสกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงการคลังของทั้งสองฝ่าย และการเยือนจีนเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2533 ของนายอาลี อลาตัส รัฐมนตรีต่างประเทศ อินโดนีเซีย แต่ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ดังกล่าวต่างยังคงต้องรายงานผลการปฏิบัติงานของตนกับ ประธานาธิบดีซูฮาร์โตเช่นเดิม เป็นการย้ำถึงคำอธิบายการกำหนดนโยบายสาธารณะของ อินโดนีเซียภายใต้ “ระเบียบใหม่” ของประธานาธิบดีซูฮาร์โตที่ว่าประธานาธิบดีเป็นผู้กำหนด นโยบาย (policy formation) เพียงผู้เดียว ก่อนจะใช้สถาบันและกลไกของรัฐเป็นเครื่องมือดำเนิน นโยบาย (policy implementation) ของตน ได้เป็นอย่างดี

ลักษณะเด่นประการที่สอง ก็คือ สภาพแวดล้อมหรือบริบทของการตัดสินใจเปลี่ยนแปลง ไปในทางที่เอื้อต่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกันมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมระหว่าง ประเทศที่การเผชิญหน้าระหว่างค่ายประชาธิปไตยกับค่ายคอมมิวนิสต์ลดความตึงเครียดลง หรือหลักฐานอย่างเป็นรูปธรรมของความสำเร็จระดับหนึ่งในการแก้ไขปัญหาชนชั้นกลางจีนใน อินโดนีเซีย ที่ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีโอกาสในการเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของอินโดนีเซีย ลดลง ขณะที่พฤติกรรมในนโยบายต่างประเทศของจีนที่ให้ความสำคัญกับอุดมการณ์ปฏิวัติตาม แนวทางคอมมิวนิสต์น้อยลง ยุติการให้ความช่วยเหลือพรรคคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคไม่ว่าจะเป็น ด้านอาวุธ การฝึกอบรม การให้ที่พักพิง และการให้กำลังใจด้านอุดมการณ์ อันเป็นผลมาจากการ ดำเนินนโยบายสีทันสมัยที่มุ่งพัฒนาประเทศโดยมีสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่สันติและมี เสถียรภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญ ทำให้การแสวงหาคำมั่นจากจีนว่าจะไม่ใช้อุดมการณ์ คอมมิวนิสต์หรือชนชั้นกลางจีนในอินโดนีเซียเพื่อแทรกแซงกิจการภายในอินโดนีเซียมีความน่าเชื่อ ถือขึ้นมาในระดับหนึ่ง ซึ่งทุกครั้งที่อินโดนีเซียพบหารือกับจีน จะต้องมีการหยิบยกเอาประเด็น

68. Michael Vatikiotis, "Another Step Closer", *Far Eastern Economic Review* (30 November 1987) : 31

เรื่องคำยืนยันจากจีนว่าจะเคารพอธิปไตยและไม่แทรกแซงกิจการภายในของอินโดนีเซียขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของการหารือด้วยเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตหรือระหวางการเจรจาในรายละเอียดเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกันก็ตาม

ลักษณะเด่นประการที่สาม ก็คือ การฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในช่วงดังกล่าวมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเพิ่มบทบาทโดยตรงในนโยบายต่างประเทศของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ตั้งแต่ครึ่งหลังของทศวรรษที่เริ่มใน พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา เชื่อกันอย่างกว้างขวางว่าหลังจากประธานาธิบดีซูฮาร์โตประสบความสำเร็จในการบริหารประเทศนำอินโดนีเซียให้เปลี่ยนแปลงจากประเทศที่ยากจน มีแต่ความวุ่นวายภายในไปสู่ประเทศที่มีเสถียรภาพทางการเมืองและมีการพัฒนาเศรษฐกิจก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนได้ชื่อว่าเป็น “บิดาแห่งการพัฒนา” (Father of Development) และ ประธานาธิบดีซูฮาร์โตยังต้องการจะเป็น “บิดาแห่งนโยบายต่างประเทศ” ของอินโดนีเซียอีก⁶⁹ การเพิ่มบทบาทของอินโดนีเซียในเวทีระหว่างประเทศ แม้จะมีกระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะนายอาลี อลาตุส รัฐมนตรีว่าการ เป็นกลไกหลักที่ทำหน้าที่อย่างเข้มแข็ง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าอยู่ภายใต้การชี้นำของประธานาธิบดีซูฮาร์โต นับตั้งแต่การเป็นเจ้าภาพที่ประชุมครบรอบ 30 ปี การประชุมกลุ่มประเทศแอฟริกา - เอเชีย การรณรงค์ให้ได้รับเลือกเป็นประธานกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด การเป็นเจ้าภาพที่ประชุมอย่างไม่เป็นทางการเพื่อแก้ปัญหาแกมพูชา ตลอดจนการเดินทางเยือนต่างประเทศอย่างบ่อยครั้งในช่วง พ.ศ. 2532 - 2533 ของประธานาธิบดีซูฮาร์โตเอง และการยืนยันอย่างเป็นทางการของประธานาธิบดีซูฮาร์โตต่อสภาที่ปรึกษาประชาชน (MPR) เมื่อปี พ.ศ. 2533 ว่านโยบายต่างประเทศอินโดนีเซียจำเป็นต้องเปลี่ยนไปในทางที่เป็นเชิงรุกมากขึ้น ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ต่อเจตนาของประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้อย่างชัดเจน การฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนนอกจากจะตอบสนองความต้องการของประธานาธิบดีซูฮาร์โตในแง่เป็นผู้เปิดศักราชใหม่นำเอาความสัมพันธ์กับจีนผู้เคยเป็นภัยคุกคามอันดับ ๆ กลับมาให้กับอินโดนีเซียแล้วยังมีส่วนสำคัญที่จะทำให้อินโดนีเซียบรรลุความต้องการอื่น ๆ ในนโยบายต่างประเทศอีก เช่น การแก้ไขปัญหาแกมพูชาและการมีบทบาทนำในกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ตลอดจนการมีช่องทางในการแก้ไขปัญหาในระดับภูมิภาคและระดับโลกมากขึ้นและง่ายขึ้นด้วย

ลักษณะเด่นประการที่สี่ก็คือการฟื้นฟูความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โตสามารถรวบรวมอำนาจทางการเมืองกลับมาไว้ได้การควบคุมของตนอีกครั้ง หลังจากผู้ใกล้ชิด

69. Michael Vatikiotis "Indonesia's Foreign Policy in the 1990's" *Contemporary South East Asia* Vol.14 No.4. (March 1993) : 354 - 354

ชีวิตของตนในกองทัพเริ่มมีอำนาจมากขึ้นพอที่จะท้าทายประธานาธิบดีได้ การขจัด พล.อ. เบ็นนี่ มูร์ดานี ผู้บัญชาการทหารสูงสุดออกจากตำแหน่งที่มีอำนาจบังคับบัญชาสูงไปสู่ตำแหน่งที่มีบทบาทน้อยกว่ามากมายถึงการขจัดผู้มีบทบาทสำคัญในการคัดค้านการสถาปนาความสัมพันธ์กับจีนออกไปจากกระบวนการตัดสินใจ พล.อ. มูร์ดานี ยืนยันเสมอมาว่าจีนและชนเชื้อสายจีนในอินโดนีเซียเป็นภัยคุกคามความมั่นคงสำคัญของประเทศ และการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับจีนนั้นไม่ใช่ประเด็นเร่งด่วนที่จะต้องรีบกระทำ ควรจะรอดูสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกให้มีความมั่นใจเรื่องภัยคุกคามในระดับหนึ่งเสียก่อน ผลลัพธ์หลังความขัดแย้งระหว่างประธานาธิบดีซูฮาร์โตกับ พล.อ. มูร์ดานี แสดงให้ผู้มีทักษะคัดค้านการสถาปนาความสัมพันธ์กับจีนรายอื่น ๆ ได้ตระหนักได้ว่าตัวแสดงหลักที่มีอำนาจที่สุดในกลุ่มของตนนั้นไม่อยู่ในฐานะที่จะผลักดันหรือต่อรองให้ทักษะของฝ่ายตนสามารถกลายเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายต่างประเทศอีกต่อไป แม้ว่าความขัดแย้งระหว่างประธานาธิบดีซูฮาร์โต กับ พล.อ. มูร์ดานี นั้นดูเหมือนจะไม่ใช่เรื่องของโดยตรงกับประเด็นนโยบายต่างประเทศใด ๆ ก็ตาม